

Onsdagen den 10 november

Kl. 10.00

Onsdagen den
10 november 1971

*Affärstidslagstift-
ningen***§ 1 Ang. affärstidslagstiftningen**

Herr talmannen lämnade ordet till herr handelsministern FELDT, som framförde det i Kungl. Maj:ts skrivelse nr 161 avsedda meddelandet rörande affärstidslagstiftningen, så lydande:

Herr talman! Enligt den nu gällande affärstidslagen (1966:668), som trädde i kraft den 1 januari 1967, får yrkesmässig detaljhandel bedrivas endast under tid som anges i lagen eller som medges med stöd av lagen. Vanlig affärstid enligt lagen är vardagar mellan klockan 8 och 20. Om det för särskilt fall är påkallat med hänsyn till allmänhetens intresse, skall kommunens styrelse eller nämnd som utses av kommunfullmäktige medge affärstid utöver den vanliga. Vissa slag av försäljning är undantagna från lagens tillämpning.

Denna lag som vid sitt ikraftträdande ersatte den förut gällande butiksstängningslagen gäller till utgången av år 1971. Om affärstidslagens giltighet inte förlängs, kommer således detaljhandelsföretagen att fritt få bestämma de tider under vilka butikerna kan hållas öppna.

När frågan om affärstidsregleringen behandlades år 1966, ansågs det lämpligt att under en femårsperiod pröva en enklare och friare reglering än den som förut tillämpades. Härigenom skulle man få bättre underlag för att bedöma om regleringen kunde upphöra utan att olägenheter uppstod för olika intressegrupper. Särskilda sakkunniga, 1970 års affärstidskommitté, har undersökt vilka verkningar som kan tänkas uppkomma vid fria affärstider. De har i betänkandet (SOU 1971:33) Fri affärstid föreslagit att regleringen slopas helt. Remissbehandlingen av kommitténs betänkande har visat att det föreligger en stor anslutning till detta förslag från olika myndigheter och intressegrupper. Ett antal remissinstanser ställer sig emellertid avvisande till tanken att släppa affärstiderna fria med hänsyn till att negativa effekter kan uppstå för såväl konsumenterna som de anställda och de mindre företagen. Även remissinstanser som ansluter sig till förslaget uttalar tveksamhet till kommitténs bedömningar av effekterna på prisnivån och strukturomvandlingen i handeln.

Erfarenheterna vid tillämpningen av den nu gällande affärstidslagen ger vid handen att en lagstiftning av detta slag med undantagsbestämmelser och dispensmöjlighet är administrativt svårhanterlig. I många fall har den lett till att konsumenternas servicebehov blivit olika behandlade och att företagets inbördes konkurrensförhållanden snedvridits. Knappast någon remissinstans anser sålunda att lagen i dess nuvarande utformning kan bibehållas. De som önskar en fortsatt reglering av affärstiderna har i allmänhet uttalat att lagreglerna måste omarbetas, bl. a. för att få till stånd en mera likformig tillämpning av dispensregeln. Tänkbara åtgärder

för att komma ifrån nuvarande olägenheter är av två slag: antingen att slopa regleringen helt eller att ta bort möjligheterna att driva yrkesmässig detaljhandel på annan tid än vanlig affärstid.

Det sistnämnda alternativet kan dock knappast anses realistiskt. Det skulle innebära att försäljning som sedan länge bedrivits på andra tider skulle försvinna, t. ex. försäljning från kiosker och bensinstationer. En sådan försämring av handels service till allmänheten kan inte godtas.

Det bör i stället vara en strävan att i rimlig utsträckning förbättra servicen till allmänheten. Härvid måste beaktas att kostnaderna inte får bli för höga. Kommittén har ansett att förlängt öppethållande kommer att tillämpas endast i sådana situationer där det är lönsamt och att förutsättningar härför föreligger i så begränsad omfattning att någon inverkan på den allmänna prisnivån knappast kan väntas.

Utvecklingen i fråga om affärernas öppethållande under senare år samt uttalanden från vissa ledande företag och företagsgrupper talar för att kommitténs slutsats är riktig, i vart fall vad angår öppethållande på sen kvällstid.

Det är emellertid givet att någon säker slutsats inte kan dras om vilka förändringar av öppethållandetiderna som kan inträffa, om alla formella hinder undanröjs, och om vilken inverkan sådana förändringar kan ha på företagets kostnader och priser. Det är inte heller troligt att fria affärstider kommer att tillgodose alla konsumenters behov av att kunna handla på andra tider än de som nu tillämpas. Det kan därför ifrågasättas om det inte vore lämpligt att behålla någon form av affärstidsreglering för att vid behov kunna styra utvecklingen. Kommittén har undersökt olika sätt att liberalisera regleringen och därvid funnit att hur man än gör så kvarstår ändå nackdelarna samtidigt som affärstiderna knappast längre skulle begränsas. Det avgörande synes emellertid vara att det inte finns någon säker och hanterlig metod att på administrativ väg bedöma konsumentintresset av förlängt öppethållande. Om frågan i stället bedöms från företagsekonomiska synpunkter borde man kunna räkna med att butikerna kommer att hållas öppna i en omfattning som är motiverad av ett utbrett konsumentbehov.

Vid öppethållande som innebär obekvämt arbetstid utgår lönetillägg till de handelsanställda. Om regleringen slopas träder automatiskt en överenskommelse i kraft som innebär att dessa tillägg höjs. Öppethållande på sådan tid blir således kostsamt för företagen, vilket enligt kommittén bör verka återhållande på företagen när det gäller att förlänga affärstiden. Tre möjliga vägar synes föreligga för företagen att kompensera sig för dylika kostnader. För det första kan kostnadsstegringen motverkas av ökad omsättning och därmed bättre kapacitetsutnyttjande. I andra fall kan företagen täcka de höga kostnaderna genom ett pristillägg vid förlängt öppethållande såsom redan sker i en del fall, exempelvis inom livsmedelshandeln och på bensinstationer. Om detta påslag görs fullt synligt kan konsumenten avgöra om den högre inköpskostnaden motsvarar värdet för honom att butiken håller öppet. På vissa varuområden slutligen, t. ex. för konsumentkapitalvaror, torde detta system dock ej kunna användas, utan förhöjda kostnader vid förlängt öppethållande kan komma att finansieras genom allmänt sett högre varupriser. Det är

särskilt prishöjningar av detta senare slag som kan få ogynnsamma verkningar genom att konsumenten inte har den information som krävs för att han skall kunna göra en riktig avvägning mellan företagens priser och prestationer. Kunder som handlar på vanlig affärstid får bidra till att täcka kostnaderna för att andra kunder bereds möjlighet att göra inköp på annan tid. Det är svårt att bedöma vilket av dessa tre alternativ som blir det förhärskande, men det är med hänsyn till rådande konkurrensläge knappast troligt att det blir det sist nämnda.

Från olika håll har uttalats farhågor för att ökad frihet för företagen att använda förlängt öppethållande som konkurrensmedel skulle påskynda den pågående strukturomvandlingen i detaljhandeln. Härvid skulle ett ytterligare bortfall av mindre närhetsbutiker kunna medföra olägenheter för konsumenterna genom att avstånden till butikerna skulle öka. Kommittén har emellertid funnit att öppethållandetiderna inte kan, i förhållande till andra faktorer, tillmätas sådan betydelse som konkurrensmedel att ett slopande av affärstidsregleringen skulle påverka strukturomvandlingsprocessen i nämnvärd grad. Vad särskilt angår de små närhetsbutikerna kan för övrigt ifrågasättas om inte full frihet för företag av detta slag i fråga om sortiment och öppethållandetider kan medföra bättre möjligheter att hävda sig i konkurrensen med de stora enheterna.

Fria affärstider kan också medföra olägenheter i form av obekväma arbetstider för de handelsanställda och för småföretagare och deras medhjälpande familjemedlemmar. Det avgörande även med avseende på dessa nackdelar är emellertid i vilken utsträckning fria affärstider kommer att utnyttjas och i vilken utsträckning ett ökat öppethållande kommer att leda till arbete på obekvämt tid för den ordinarie arbetskraften inom handeln. Som tidigare nämnts kompenseras de anställda med högre tillägg för obekvämt arbetstid om regleringen upphör, vilket kommer att verka återhållande på företagen när det gäller att hålla öppet på sådan tid. Vidare har från företagshåll hävdats, att det hittills inte förelegat några svårigheter att skaffa extra personal, t. ex. vid öppethållande på söndagar. Med det skydd för de anställda som finns dels genom arbetstidslagstiftningen och dels genom överenskommelsen angående höjda lönetillägg för obekvämt arbetstid synes skäl inte föreligga att ytterligare reglera arbetstidsförhållandena för de anställda genom affärstidslagstiftning.

För företagarna själva innebär affärstidsregleringen ett visst skydd mot en alltför lång eller obekvämt förlagd arbetstid. Det ligger emellertid i det fria företagandets natur att några sådana regler inte skall behövas såvida inte mycket starka skäl föreligger. Ett sådant skäl skulle vara att fria affärstider skulle medföra ett stort bortfall av små företagsenheter med negativa konsekvenser för konsumenterna. Som nyss anfördes är det inte troligt att affärstidsfrågans lösning i och för sig påverkar utvecklingen på ett avgörande sätt. För flera handels- och serviceyrken finns för övrigt i dag inte alls något skydd för företagarna i arbetstidshänseende.

Efter att ha prövat de synpunkter som sålunda förts fram i affärstidsfrågan har regeringen funnit övervägande skäl tala för att affärstidsregleringen bör upphöra när affärstidslagens giltighetstid utgår vid årsskiftet 1971-1972. De frågor som aktualiserats under utredning-

ens arbete och vid remissbehandlingen, nämligen följderna av fria affärstider med avseende på prisnivån, strukturomvandlingen och de anställdas arbetsförhållanden, är emellertid så väsentliga och så svårbedömda att det finns skäl att släppa affärstidsregleringen endast på försök och tills vidare. Utvecklingen inom detaljhandeln i nämnda avseenden bör noga följas och bedömas sedan regleringen upphört. För detta ändamål ämnar jag vidta åtgärder för att inrätta en särskild nämnd, bestående av företrädare för konsumenterna och för de anställda under ledning av en opartisk ordförande. Nämnden bör få möjlighet att vid behov låta utföra undersökningar hos myndigheter och privata institut. Om nämnden finner att utvecklingen i något avseende går i en från allmän synpunkt ogynnsam riktning, bör det åligga nämnden att anmäla förhållandet till Kungl. Maj:t. Visar det sig att de nys redovisade farhågorna för övervägande negativa konsekvenser av fria affärstider besannats, kommer frågan om lagstiftning att tas upp till förnyad prövning. Av vad jag tidigare anfört torde framgå, att det enligt regeringens mening i sådant fall bara kan bli fråga om att återinföra ett i princip ovillkorligt förbud mot öppethållande på annan tid än s. k. vanlig affärstid.

När affärstidslagen upphör att gälla, bortfaller också den tidsbegränsning för försäljning av öl, som enligt 23 § ölförsäljningsförordningen (1961:159) knutits till affärstidsregleringen. Med hänsyn härtill har Kungl. Maj:t efter föredragning av chefen för finansdepartementet beslutat att i proposition till riksdagen föreslå sådan ändring i ölförsäljningsförordningen att försäljningen av öl även i fortsättningen begränsas till de tider som gäller enligt nuvarande bestämmelser.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Det kan förefalla märkligt att begära ordet när Kungl. Maj:t förelägger riksdagen en skrivelse. Men skrivelsens innehåll och utformning berör en social funktion i det Sverige vi har kallat för folkhem, och jag tror att det finns anledning för riksdagen att vädja till regeringen att ompröva synen på behovet av att förlänga affärstidslagen. Visserligen bör den förändras på vissa punkter, och samtidigt bör den kompletteras med ett direkt förbud mot dispenser i fråga om arbetstidslagens tillämpning, men jag måste säga att detta är överraskande. Det är överraskande för att den anda som en gång i tiden ändå fördes in i arbetslivet genom Gustav Möller nu genom handelsministerns föredragning liksom spolerats, när man har ansett att man på ett så viktigt område som handeln kan införa en ordning som lika gärna kunde innebära att handelsministern kunde säga att hela vår arbetstidslagstiftning, som ju ändå är betingad av sociala och andra hänsyn, kunde slopas genom en skrivelse från regeringens sida.

Jag vill erinra om att man från handels sida haft anledning kritisera denna underliga dispensgivning. Eftersom jag själv har tillhört en styrelse som haft mycket stora affärsenheter, är det självklart att det ur den synpunkten skulle vara tacknämligt att säga: Inför nu denna lag och släpp det hela fritt, så kommer alla små butiker och små enheter i kvarter etc. att mycket kraftigt rationaliseras bort, och kvar står därpå de stora affärskedjorna som har möjlighet att bära de ekonomiska bördorna och

som slipper att ta de hänsyn till de affärsanställda som småföretag ur social synpunkt ändå måste ta.

Det har sagts mycket vackert – om jag hann följa med föredragningen riktigt – om att man skulle ha en nämnd för priset. Jag kunde nästan förstå att man skall ha ett nytt ämbetsverk, för några måste ju sysselsättas, men jag har aldrig sett att dessa ämbetsverk kan påverka det väsentliga i dylika sammanhang. Priset – det låter mycket vackert att man skall slå ut det. Men vilka är det som skall betala? Är det bara vi som har god ekonomi och är så bekväma att vi inte kan nyttja tiden från fredagskvällen till måndagsmorgonen på ett annat sätt än att gå i affärerna? Ytterst kommer detta att träffa låglönegrupperna och de människor som av olika skäl – ålder, handikapp etc. – tvingas att få se att all service tas bort från närheten till deras bostäder och förs ut till stora centra. Se hur det har gått med trafiken! Se hur det har gått med vår post! Det är orimligt med den försämrade service för allmänheten som vi nu upplever ute i bygderna. Skall man nu ytterligare ta bort möjligheterna för oss att åtminstone ha en butik kvar på en eller två mils avstånd från bebyggelsen? Detta innebär ju att man kommer att slå sönder möjligheterna att leva vidare för de små affärer som ännu finns kvar i glesbygderna. Jag tror att man inom handeln förr eller senare kommer att tvingas att pröva om sin övertro på stora affärscentra.

Det talas i skrivelsen om att man skall kompensera genom pengar. Visst kan man göra det. Det är givet att man kan säga åt industriarbetare och andra grupper: Ni tillhör den grupp som skall kompenseras med pengar. Tag bort arbetstidslagen! Tag bort alla skyddsåtgärder! Då har man tagit ett steg tillbaka. Hela den här skrivelsen visar en cynism som för mig är osmaklig. Handelsdepartementet borde ha haft mycket ingående resonemang med socialdepartementet innan skrivelsen färdigställdes.

Det är väldigt roligt att läsa det vackra uttalandet om att stränga åtgärder skall vidtas om det här försöket misslyckas. Sedan vi har misslyckats på detta område har vi inga möjligheter att återgå till den gamla ordningen, ty då har vi slagit ihjäl småhandlarna och de små enheterna inom de stora företagen, och då står människorna hjälplösa mot utvecklingen.

Handelsministern kan naturligtvis från rent teoretiska utgångspunkter ta andra hänsyn än den som praktiskt har upplevt hur det varit inom handeln och som vet att vi inom handeln, speciellt inom de större affärskedjorna, var på väg att få en arbetskraft som vi under mera ordnade förhållanden skulle kunna behålla.

Jag är på det klara med att sedan ett statsråd har lämnat en sådan här skrivelse är det föga lönt att vänta sig att han skall erkänna att han har fel, hur fel han än har. Ett statsråd vill ju gärna vara ofelbar. Jag har en känsla av att handelsministern tycker sig vara ofelbar när han tillmötesgår krav från de grupper som har det bäst och inte tar hänsyn till de förhållanden som råder huvudsakligen på landsbygden men även inom tätorterna. Om socialministern hade varit här skulle jag ha värdjat till honom att försöka påverka regeringen att trots denna skrivelse pröva möjligheten att förelägga riksdagen en proposition som skulle tillmötesgå

sociala, ekonomiska och humanitära krav. De s. k. familjeaffärer som vi ännu har kvar kommer nu att få arbetsförhållanden som ytterligare försämrar innehavarnas möjligheter att föra en någorlunda mänsklig tillvaro. Att sedan landsbygden och de gamla och handikappade i det här sammanhanget tydligen helt har förbigåtts beklagar jag.

Det är märkligt att förslag i en så viktig fråga nu skall överlämnas till att prövas och utformas av enskilda riksdagsledamöter på en begränsad tid. Jag hoppas verkligen att riksdagen själv, med beaktande av de synpunkter jag har framfört, skall ha möjlighet att ta ett initiativ och säga ifrån i en fråga som är så väsentlig för allmänheten och för trivseln inom samhället. Det här förslaget har ingen som helst social bakgrund, och det kan icke heller ekonomiskt motiveras. Verkningarna kommer ytterst att gå ut över de grupper som redan nu har besvärligheter i ekonomiskt och annat avseende.

Herr talman! Självlället finns det ingen möjlighet till något yrkande i det här sammanhanget. Jag vill vädja till regeringen att ta upp frågan på nytt, och jag hoppas att riksdagen, om så icke blir förhållandet, själv tar de initiativ som borde vara självklara i fråga om en så viktig del av svenskt samhällsliv.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts propositioner
nr 141 till utbildningsutskottet,
nr 153 och 157 till skatteutskottet,
nr 158 till socialutskottet samt
nr 168 och 170 till civilutskottet.

§ 3 Föredrogs och hänvisades motionerna
nr 1519 till utrikesutskottet och
nr 1520 till jordbruksutskottet.

§ 4 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 202 204.

§ 5 Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 40 i anledning av motion om skyldighet för kommunstyrelse att redovisa icke slutbehandlade motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6 Insyn i kommunala bolag och stiftelser

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 41 i anledning av motioner angående insyn i kommunala bolag och stiftelser.

I detta betänkande behandlades

motionen 1971:103 av herr Helén m. fl. (fp), vari, såvitt nu var i fråga, hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla att förslag framlades till former för vidgad insyn i de kommunala bolagen, liksom i de kommunala stiftelseföretagen,

motionen 1971:114 av herr Bohman m. fl. (m), vari, såvitt nu var i fråga, yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa att Kungl. Maj:t överlämnade motionen till utredningen om den kommunala demokratin för beaktande i syfte att fördjupa den kommunala demokratin, samt

motionen 1971:540 av herr Molin m. fl. (fp), vari yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om förslag till former för en förbättrad insyn i och kontroll av de kommunala bolagen och stiftelseföretagen.

Motionen 1971:103 i här behandlad del hade övertagits från näringsutskottet.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionerna 1971:103 och 1971:114, båda såvitt nu var i fråga, samt motionen 1971:540.

Reservation hade avgivits av herrar Nelander (fp), Werner i Malmö (m), Schött (m) och Molin (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionerna 1971:103 och 1971:114, båda såvitt nu var i fråga, samt motionen 1971:540 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om förslag till riksdagen om former för en förbättrad insyn i och kontroll av de kommunala bolagen och stiftelserna.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Den offentliga verksamheten i vårt land befinner sig sedan lång tid i stark expansion. Det gäller både på den statliga och på den kommunala sidan. Denna expanderande offentliga verksamhet bedrivs i allt större utsträckning i bolagsform. Det finns i och för sig goda skäl för användandet av bolagsformen både när det gäller staten och när det gäller kommunerna. Men denna expansion för de offentliga bolagen har också fört med sig problem, framför allt ur demokratisk synvinkel, genom att möjligheterna till insyn i och kontroll av denna bolagsverksamhet är betydligt mindre än vad som gäller för den allmänna stats- och kommunalförvaltningen, där insynsmöjligheterna för allmänheten ju är mycket goda, bl. a. till följd av tryckfrihetsförordningens bestämmelser.

Det pågår i dag ute i samhället en debatt om det här, en debatt om att de statliga och kommunala bolagen löper en risk att utvecklas till okontrollerade maktcentra just på grund av de små möjligheterna till folklig insyn. Det finns i den här debatten en påtaglig oro för att medborgarna och deras representanter kan bli överspelade. Den debatten har uppenbarligen inte nått fram till majoriteten i Kommunförbundets styrelse och majoriteten i konstitutionsutskottet. Kommunförbundets styrelsemajoritet säger att såvitt styrelsen kunnat finna har, sedan ett tidigare uttalande gjorts, några nya eller ändrade förhållanden inte inträffat som skulle motivera en annan syn på de nu aktuella problemen. Kommunförbundets styrelse har inte tagit några intryck av den debatt om utvecklingen av de offentliga bolagen och de därmed förenade riskerna som förts ute i samhället.

I motsats till majoriteten i utskottet känner vi reseranter oss bekymrade för den här utvecklingen. Vi tycker att det ligger en

fundamental sanning i den debatt som har förts om dessa risker, och vi vill därför att snabba åtgärder skall komma till stånd i syfte att förbättra allmänhetens möjligheter till insyn och kontroll i de offentliga bolagen – vad gäller dagens ärende i första hand i de kommunala bolagen.

Vi har framfört ett flertal konkreta förslag till hur detta skall ske. Jag skall, herr talman, inte ta kammarens tid i anspråk med att referera dessa förslag: de står ju att läsa i reservationen och i motionerna. Jag skall nöja mig med att som avslutning uttrycka den förutsägelsen att de krav som finns i reservationen skall återkomma med stigande styrka och till sist även tränga in till Kommunförbundets och konstitutionsutskottets majoritet.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr Nelander (fp).

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Jag vill instämma i allt vad herr Molin här har sagt. Motionen från moderata samlingspartiet i den här frågan är också snarlik den som väckts av folkpartiet. Vad vi särskilt vill trycka på i sammanhanget är tidsfaktorn att frågan om ökad insyn i kommunala bolag får en snar lösning i utredningen om den kommunala demokratin. Vi vill på denna punkt varmt instämma i vad de tre reservanterna i Svenska kommunförbundet har sagt.

Med detta, herr talman, vill också jag yrka bifall till reservationen.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Som framgår av konstitutionsutskottets betänkande behandlas frågan om insyn och inflytande i de kommunala bolagen av utredningen om den kommunala demokratin. När detta ärende behandlades i slutet av vårterminen förra året hänvisade konstitutionsutskottet till utredningen, och riksdagen följde konstitutionsutskottet.

I år har det på nytt väckts motioner i ärendet. Nu begär reservanterna att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall hemställa om förslag till riksdagen om former för förbättrad insyn i och kontroll av de kommunala bolagen och stiftelserna. Det betyder antingen att man önskar att regeringen skall be utredningen om den kommunala demokratin att ge förtur åt den här frågan eller att regeringen skall bryta ut denna fråga ur dess sammanhang lyfta den bort ifrån utredningen om den kommunala demokratin -- och företa en utredning inom Kungl. Maj:ts kansli. Vilken väg man än väljer betyder det att frågan kommer ur sitt sammanhang med övriga kommunaldemokratiska spörsmål.

Herr Molin lät påstå att debatten inte hade trängt in i Kommunförbundets styrelse eller i konstitutionsutskottet. Hur vet herr Molin detta? Den här debatten har pågått i många år, och säkert har ledamöterna av Kommunförbundets styrelse följt den med intresse. Detsamma har vi som bildar majoriteten i konstitutionsutskottet gjort. Men varken herr Molin eller någon annan har kunnat visa att det inträffat någonting efter behandlingen i riksdagen på våren 1970 som gör att man nu måste välja en annan väg för utredning av denna fråga än den som riksdagen anvisade

1970, nämligen att utredningen om den kommunala demokratin enligt sina direktiv skall fullfölja utredningsuppdraget.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BOO (c):

Herr talman! Formerna för den kommunala verksamheten är det självfallet mycket angeläget att vi diskuterar och håller levande. Det är ju – som har understrukits i många sammanhang – så, att mycket av den kommunala verksamheten till ökande del övergår till att ske i stiftelser och bolag, och därför är det utomordentligt viktigt att vi får en insyn så långt det är möjligt i den verksamheten.

Den här frågan har ju varit föremål för riksdagsbehandling under flera år. Vi har från centern tidigare drivit frågan så starkt som det över huvud taget går att driva den. Vi har också så småningom fått våra krav tillgodosedda på det sättet att frågan nu ligger hos utredningen om den kommunala demokratin. Och jag tycker att det är litet starka ord herr Molin använder när han påstår att budskapet kanske inte har trängt in till majoriteten i Kommunförbundets styrelse eller ens till majoriteten i konstitutionsutskottet. Jag för min del vill bara kort och gott säga att vad minoriteten i Kommunförbundets styrelse har sagt är ingenting annat än att man kraftigt vill understryka värdet av att den här frågan kommer till behandling, och man fortsätter med att säga att riksdagen bör uppdra åt utredningen om den kommunala demokratin att snarast framlägga förslag i ärendet. Detta innefattas också i utskottets betänkande.

Vi i utredningen om den kommunala demokratin har många frågor att behandla, och vi har alltså även denna fråga att ta ställning till. Vi kommer – som herr Johansson i Trollhättan också sade – att så snart det över huvud taget är möjligt framlägga förslag i detta väsentliga ärende. Och jag vill personligen säga att jag föredrar att man får en utredning om och översyn av reglerna för insyn i kommunala bolag och stiftelser i en parlamentarisk utredning. Jag har inte samma önskan som reservanterna att Kungl. Maj:t ensidigt skall föra fram förslag i insynsavsceende.

Jag föredrar således, herr talman, vad som är sagt från utskottets sida, och jag vill klart understryka det stora i den här frågan och det angelägna i att snara åtgärder kan vidtas för ökad insyn.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan sade att den här debatten har pågått i många år, och det är riktigt. Det är också så att debatten har intensifierats under senare tid. Men det är klart att om man säger att debatten har pågått i många år, så blir det naturligt att ställa frågan: När anser då utskottets talesman att tiden är inne för att framlägga förslag till åtgärder?

Vi hörde att frågan senast behandlades för ett och ett halvt år sedan, under vårriksdagen 1970. Uppenbarligen menade herr Johansson att man inte haft anledning att låta sig påverka av den debatt som har förekommit om hur verksamheten i de statliga och de kommunala bolagen går till. Men när det gäller den statliga sidan har man ju t. o. m. haft en känsla av att det skulle behövas regler för hur företagens styrelser skall kunna få

Onsdagen den
10 november 1971

*Insyn i kommunala
bolag och stiftelser*

insyn i verkställande direktörens verksamhet.

Min fråga är emellertid: Är herr Johansson i Trollhättan beredd att säga att 1972 års riksdag kommer att få konkreta förslag om hur insynen i och kontrollen av de kommunala bolagen skall förbättras? Från folkpartiets sida har vi i våra motioner presenterat ett stort antal konkreta uppslag. Frågan är, herr Johansson i Trollhättan: Får vi ett förslag 1972?

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Tiden är inne när utredningen om den kommunala demokratin har genomfört sina utredningar och lagt fram sina förslag, som då kommer att gå ut på remiss till bl. a. de olika kommunerna och de båda kommunförbunden. Härigenom uppnår man att även de kommunala intressena får möjligheter att anlägga sina synpunkter på denna fråga – utöver de synpunkter som kan komma fram i utredningen genom att det där finns företrädare för de kommunala intressena.

Herr Molin frågade om jag väntade mig förslag under 1972. Mitt svar är: Nej, det väntar jag mig inte, ty utredningen kan inte bli färdig med sina förslag till dess. Om detta torde herr Molin kunna övertyga sig genom samtal med folkpartiets representant i utredningen, som är närvarande i kammaren i detta nu och som det alltså bör vara möjligt att kontakta i ärendet.

Får jag dessutom tillägga att vi följer denna diskussion med mycket stort intresse, men det är tidsödande att göra dessa utredningar. Dessutom begär ju också herr Molin och andra då och då att vi skall prioritera andra frågor. I dag gäller det de kommunala bolagen, vid ett annat tillfälle gällde det att få fram förslag om beslutande kommundelsråd. Det är litet svårt för en utredning att prioritera allt på en gång.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Nelander m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Molin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 41 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Nelander m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Molin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	221
Nej		90
Avstår	–	3

§ 7 Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 42 i anledning av motion angående budgetarbetet inom nybildad kyrklig samfällighet.

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 124

Onsdagen den
10 november 1971

*Rätt för kyrkoför-
samling att bevilja
anslag till mission
och u-landshjälp*

§ 8 Rätt för kyrkoförsamling att bevilja anslag till mission och u-landshjälp

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 43 i anledning av motion om rätt för kyrkoförsamling att bevilja anslag till mission och u-landshjälp.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Det här ärendet gäller en förändring av 2 § lagen om församlingsstyrelse för att kyrkoförsamling skulle få kompetens att ge anslag av uttaxerade medel till kyrkans mission och u-landshjälp. Församlingsstyrelselagen, som begränsar kyrkoförsamlingarnas rätt i det här avseendet, är nu tio år gammal. Det har verkligen skett mycket på dessa tio år. Världen har krympt. Den fattiga världen har kommit oss allt närmare, och nästan varje dag kryper den genom TV-rutan in i vardagsrummet i tusentals svenska hem. Det borde vid det här laget vara så att u-landshjälpen vore en angelägenhet för var människa i det här landet. I varje fall ser kyrkan missionen och det internationella biståndet som en integrerande och ofrånkomlig kristen uppgift. Man kan inte längre tänka bort missionen från kyrkans verksamhet. Detta har också manifesterats i stora offer till mission och u-landshjälp, och det manifesterades också vid det stora världskyrkomötet i Uppsala 1968, där man framförde mäktiga appeller till världens olika kyrkor och regeringar. Det kom även till uttryck vid kyrkomötena 1968 och 1970. Vid det senare tillfället enades man om att skriva till Kungl. Maj:t och begära en ändring just av 2 § i församlingsstyrelselagen för att därmed vidga kompetensen för kyrkoförsamlingarna att ge anslag till mission och u-landshjälp. En sådan ordning har man i de evangeliska kyrkorna i Tyskland liksom också i den finska kyrkan. Det är beklämmande att konstatera att vi som var värdland för världskyrkomötet 1968 ännu inte hunnit dit.

Utskottet erinrar om att den kyrkokommunala kompetensen är samordnad med den borgerliga kommunala kompetensen och alltså knuten lokalt till kommunen. Men parallellen mellan kyrkoförsamlingen och kommunen är i detta sammanhang inte relevant. Kyrkoförsamlingen har sin särart. Kyrkoförsamlingen representerar en gemenskap över gränserna; den ingår i en världsvid gemenskap – det ligger i kyrkans väsen.

När man säger att den borgerliga kommunen inte heller har någon möjlighet att ge anslag av skattemedel till u-landshjälp är det inte helt sant, ty staten kan så att säga på de borgerliga kommunernas vägnar anslå dessa medel. Men kyrkoförsamlingarna har inte något sådant gemensamt organ som kan verkställa en motsvarande uttaxering. Detta är ett underligt förhållande just med tanke på den ena av de i motionen

Onsdagen den
10 november 1971

*Rätt för kyrkoför-
samling att bevilja
anslag till mission
och u-landshjälp*

äsyftade institutionerna, nämligen Svenska kyrkans missionsstyrelse. Dess verksamhet är reglerad i Kungl. Maj:ts stadga av den 17 juni 1970, där det i 1 § heter: "Svenska kyrkans missionsstyrelse skall bedriva den mission utomlands som ankommer på svenska kyrkan." I 2 § heter det: "Det åligger missionsstyrelsen särskilt att med medel och personal bistå de kyrkor i Asien och Afrika som avses i 1 §." Men sedan kan inte Kungl. Maj:t tillåta kyrkoförsamlingarnas beslutande organ att anslå medel över budgeten till det arbete som Kungl. Maj:ts stadga alltså ålägger missionsstyrelsen. Missionsstyrelsen är ju inte något självförsörjande företag, utan den är i ekonomiskt hänseende helt hänvisad till kyrkoförsamlingarna.

Jag menar att man begränsar hårt församlingarnas fundamentala uppgift att bedriva mission och internationell diakoni genom den nuvarande ordningen. En vidgad u-landshjälp och missionsverksamhet återverkar i högsta grad positivt på det kyrkliga livet i församlingarna och stämmer därför väl överens med vad departementschefen anförde i samband med lagens tillkomst, nämligen att anslag kunde komma i fråga bara för sådan verksamhet som "direkt eller indirekt" är till gagn för församlingens arbete. Detta är just förhållandet med u-landshjälpen och missionsverksamheten.

Nu har utskottet förhållit sig helt neutralt till motionen och bara hänvisat till att Kungl. Maj:t har att behandla kyrkomötesskrivelsen i samma ärende i samband med betänkandet om den kommunala kompetensen i kommunalrättsutredningen. Fördenskull har jag inte reserverat mig utan för den här gången nöjt mig med ett särskilt yttrande, som jag härmed ytterligare kommenterat.

I detta anförande instämde herrar Clarkson (m) och Hedin (m).

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Herr Werner i Malmö ställde inget särskilt yrkande, men jag skulle ändå vilja något kommentera hans anförande.

Ingen här har väl något att invända mot herr Werners beskrivning av vår krympande värld och hur u-länderna och deras problem kommer oss in på livet. Det är inte heller därför att vi har någon annan uppfattning om detta som utskottet i dag hemställer om att riksdagen skall avslå motionen.

Herr Werner hänvisar till 1968 års kyrkomöte, då motioner i denna fråga väcktes. Ett utskott vid kyrkomötet behandlade motionerna och avstyrkte desamma med hänvisning till att bestämmelserna om församlings kompetensområde korresponderar med motsvarande bestämmelser i kommunallagen och landstingslagen, som även för de borgerliga kommunernas del stadgar en begränsning till kommunens angelägenheter. Kyrkomötet avslog de ifrågasvarande motionerna.

Vid 1970 års kyrkomöte voterades det om denna fråga, och även då avslogs motionerna, men efteråt hemställde man med anledning av motionerna hos Kungl. Maj:t om sådan ändring i lagen om församlingsstyrelse att församling skulle erhålla kompetens att bevilja anslag till internationellt bistånds- och utvecklingsarbete. Nu ligger denna fråga hos

Kungl. Maj:t för prövning, vilket herr Werner också framhöll. Regeringen kommer att ta ställning till denna framställning i samband med prövningen av det betänkande om den kommunala kompetensen som kommunalrättskommittén väntas avlämna inom kort.

Eftersom en sådan prövning i något avseende kan väntas, anser utskottet att vi i dag inte skall ta någon ställning till motionen. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan att riksdagen avslår motionen.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Jag känner mycket väl till hur frågan behandlades vid de olika kyrkomöterna och att den föll 1968. Jag tycker dock att det var ganska remarkabelt just att man trots ett avslag i utskottet 1970 lyckades föra den till resultat på det sätt fru Thunvall nämnde. Det var detta jag framhöll såsom en betydelsefull manifestation.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9 Föredrogs konstitutionsutskottets betänkanden:

Nr 44 med anledning av motion om proportionella val inom kommunala organ

Nr 45 i anledning av motion angående den kommunala revisionen

Nr 46 i anledning av motion angående den kommunala plansekretessen

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 10 Utökade politiska rättigheter för invandrare

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 47 i anledning av motion om utökade politiska rättigheter för invandrare.

Herr BJÖRK i Göteborg (s):

Herr talman! Konstitutionsutskottets korta utlåtande nr 47 behandlar en fråga som jag tillsammans med några andra motionärer aktualiserade vid 1968 års riksdag och som sedan dess har tilldragit sig ett växande intresse bland olika invandrargrupper. Det gäller tanken att undersöka möjligheterna att tillerkänna här i Sverige arbetande utlänningar kommunal rösträtt.

Bakgrunden till detta uppslag, som kanske verkar radikalt och chockerande, är de nya problem som den växande rörligheten hos människorna i Europa efter kriget kan skapa. Man kan ha olika hypoteser om hur utvecklingen på detta område kommer att gestalta sig. Men sannolikheten talar för att ett ökande antal människor blir benägna att för en betydande del av sitt yrkesverksamma liv söka arbete i något annat land än sitt ursprungsland, för att senare längre fram i livet återvända till detta ursprungsland. Mycket talar också för att Sverige i väsentlig utsträckning kommer att spela rollen av mottagarland för sådana

Onsdagen den
10 november 1971

*Utökade politiska
rättigheter för
invandrare*

utländska medborgare som inte avser att definitivt slå sig ned här i landet.

Om man vill att dessa människor för det första snabbt skall anpassa sig till det samhälle, där de under en längre tid skall verka, för det andra få någon möjlighet att påverka de samhälleliga förhållanden i vilka de blir infogade, blir det naturligt att ställa frågan, om man inte kan bereda dem rösträtt vid val till kommunala organ, vilkas beslut i hög grad påverkar deras vardagstillvaro. Man löser knappast det problemet genom att som alternativ erbjuda dem svenskt medborgarskap efter en kortare väntetid än vad som nu är normalt. Just därför att man måste räkna med att de i många fall siktar till att en dag återvända till ursprungslandet är det inte alls säkert att ett svenskt medborgarskap innebär någon lockelse. De kan ha kvar många band till hemlandet som de inte vill bryta. De kan riskera att inte på nytt förvärva sitt ursprungliga medborgarskap, om de en gång av sagt sig ödet. Meningen kan ju inte vara att främja en utveckling mot dubbla medborgarskap, vilket skulle medföra en mängd komplikationer.

Jag beklagar alltså att grundlagberedningen redan tagit ställning mot tanken på kommunal rösträtt för invandrare utan svenskt medborgarskap och att konstitutionsutskottet i sin tur utan närmare prövning tycks vara berett att ansluta sig till grundlagberedningens ställningstagande. Utskottet har verkligen haft bråttom i denna fråga – det hade ju varit lätt att hänvisa till grundlagberedningens arbete och tills vidare avstå från att ta ställning. Nu tar man ställning redan innan det föreligger någon dokumentation, något utredningsmaterial, till belysning av problemet. Vilka skälen är till grundlagberedningens beslut får vi alltså inte veta. Det är klart att en kortare väntetid för förvärv av svenskt medborgarskap i och för sig kan vara en lovvärd reform. Men den löser inte hela det problem som några socialdemokrater tog upp 1968 och som några centerpartister återupptog i januari i år.

Herr talman! Jag har inget särskilt yrkande.

I detta anförande instämde fröken Bergegren (s) och fru Eriksson i Stockholm (s).

Herr BOO (c):

Herr talman! Jag kan instämma i herr Björks i Göteborg allmänna resonemang om det nödvändiga i att vidga möjligheterna för invandrare att vara med och påverka närsamhället. Den möjligheten ökas naturligtvis, om man snabbare än vad som hittills varit fallet kan ge dem bl. a. kommunal rösträtt. Det är alldeles riktigt som det har sagts att det förslag som har annonserats från grundlagberedningen avser att lösa denna problematik genom att naturaliseringstiden minskar från nuvarande sju år till betydligt kortare tid. Detta understryker utskottet genom att poängtera att det verkligen skall bli en väsentlig förkortning av den nu gällande gränsen.

Det är, som jag sade tidigare, alldeles uppenbart att man med den reformen kommer att ge åtskilligt flera invandrare möjligheter att vara med och påverka samhället än vad nu är fallet. Vad som är oklart är den preciserade tid man avser att föreslå vi får väl återkomma till den diskussionen den dag vi har grundlagberedningens förslag på bordet. Det

finns anledning att vid det tillfället ytterligare utveckla den problematik som herr Björk alldeles riktigt påpekade.

Jag har med det sagda, herr talman, velat understryka värdet av att någonting sker i denna fråga, att det sker så snabbt som möjligt och att vi, när grundlagberedningens förslag föreligger på riksdagens bord, då också får möjlighet att ytterligare penetrera detta väsentliga problem.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Man kan beklaga att behandlingen av problem som ligger nära intill varandra blir splittrad på olika utskott och att ärendena därför inte kommer upp till avgörande samtidigt i kammaren. Jag vill bara hänvisa till att man i reciten till det utskottsbetänkande vi nu behandlar framhåller att ytterligare motioner föreligger vid årets riksdag, bl. a. en som gäller förvärv av svenskt medborgarskap, som behandlas av inrikesutskottet, och en som rör invandrarnas situation och som behandlas av utbildningsutskottet.

Det är klart att dessa frågor hör samman, och jag vill starkt understryka vad som redan sagts här, nämligen att det är nödvändigt att något görs. Snart är en tiondel av invånarna i Sverige invandrare. Vi måste hjälpa till med den anpassning som erfordras och samtidigt inte glömma att vi själva måste anpassa oss till invandrarna för att nå ett vettigt och hyggligt resultat. Alla dessa frågor hör samman, och jag har bara att beklaga att vi inte kan få en debatt på en gång.

Jag har ganska stor förståelse för Kaj Björks resonemang, om han tror att han genom att följa sin linje kan nå ett bättre resultat än genom att följa utskottets. I viss mån kan man säga att dessa båda problem ligger intill varandra, men de får inte samma verkan. Det är dock möjligt att lösningen av det ena problemet inte behöver förskjuta lösningen av det andra.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11 Sänkning av rösträttsåldern

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 48 i anledning av motioner om sänkning av rösträttsåldern.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Vi skall nu under partipolitisk enighet fatta ett beslut, som om några år ger tiotusentals svenskar en möjlighet att påverka sitt lands styrelse. Efter årtal av strider och voteringar slår konstitutionsutskottet nu fast att motionerna om en sänkning av rösträttsåldern till 18 år kommer att i sak bifallas längre fram. Under enighet har grundlagberedningen kommit fram till att från och med den dag en svensk medborgare fyller 18 år skall han eller hon ha rätt att rösta i framtiden.

Nr 124

Onsdagen den
10 november 1971

*Sänkning av röst-
rättsåldern*

Den motion som kräver just en sådan reform skall inte längre avstyrkas. Den blir besvarad med beskedet att grundlagberedningen helt har tillgodosett motionärernas önskemål.

Vi som länge har arbetat för just en sådan sänkning av röstrettsåldern är naturligtvis tacksamma för den förskjutning av opinionen som har inträtt. Bakom kravet på röstrettt vid 18 år ligger tanken att ju fler människor som ges ett inflytande över samhällets skötsel desto mer breddar man också känslan av ansvar för detta samhälle.

De ungdomar, som på så många sätt är aktiva i dag i den politiska debatten, skall nu ges förtroendet att vara med att välja riksdag, landsting och kommunfullmäktige. Vid 18 års ålder inträder en rad skyldigheter för svenska medborgare. Många måste t. ex. då vara med och utbilda sig för att försvara det här landet om det angrips. Nu får samma människor rätten att också med sin röst på valdagen påverka landets politik.

År från år har stödet för den linjen vuxit. Förra året fick vi majoritet i andra kammaren men motionen avlogs av första kammaren. I dag är konstitutionsutskottet enigt. Från liberalt håll ser vi det beslut som skall fattas längre fram och före nästa val som en viktig författningpolitisk reform och som en fördjupning av den svenska demokratin.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar Romanus, Norrby i Åkersberga och Wirtén (samtliga fp).

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Eftersom jag under flera år har stött tanken på röstrettsålderns sänkande till 18 år hälsar jag givetvis utskottets betänkande med tillfredsställelse. Men jag vill ställa följande fråga: Har utskottet i samband med frågan om röstrettsålderns sänkande till 18 år även prövat frågan om att ge förmyndarlagstiftningen samma innehåll? Det vore ju orimligt att ha medborgarrätt men sakna förmyndarrätt. Jag anser det därför självklart, att om röstrettsåldern sänks till 18 år skall även förmyndaråldern sänkas på samma sätt.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Även jag känner glädje och tillfredsställelse över det beslut som kommer att fattas. Jag vill svara herr Lundberg, att under behandlingen inom grundlagberedningen har vi nått fram till den ståndpunkten att den dag man fyller 18 år skall såväl röstrettt som myndighet inträda. Det betyder, om man så vill uttrycka det, att röstretten liksom valbarheten är en del av myndigheten.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag skall be att få framföra ett tack till utskottets talesman därför att man nu har fullföljt en tanke som var en förutsättning för att hela detta problemkomplex skulle kunna lösas.

Herr BOO (c):

Herr talman! Efter de tacksamhetsdeklarationer som här har kommit

fram vill jag gärna ansluta mig till raden av dem som uttalar en tillfredsställelse över att utskottet nu har kunnat redovisa vad som är på väg i den här frågan. Vi har, som alla vet, från centerpartiet under många år fört fram kravet om en sänkning av rösträttsåldern, och vi är självfallet glada över att vi kan sikta en lösning i enlighet med de riktlinjer vi så länge har kämpat för.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12 Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 49 i anledning av motioner om vidgad rätt för utlandssvenskar att delta i allmänna val.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13 Parlamentarisk medverkan i det statliga planeringsarbetet

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 50 i anledning av motioner angående parlamentarisk medverkan i det statliga planeringsarbetet.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! En angelägen utveckling av planeringsmetoderna i samhällelig verksamhet får inte leda till försvagade möjligheter för politikern att styra utvecklingen eller minska den politiska oppositionens förutsättningar att följa planeringsarbetet. Tvärtom måste planeringssystemen byggas upp så att de underlättar dels styrning och insyn, dels utveckling och val av alternativ, dvs. lägga ett allt större faktiskt ansvar för utvecklingen hos beslutsfattarna – politikerna. Behovet av utbyggda resurser för prognosverksamhet och framtidsstudier är då naturligtvis stort.

Dessa frågor har från folkpartihåll tagits upp i motionerna 112 och 1150. Konstitutionsutskottet har gett motionerna en mycket positiv behandling och genom sin kraftfulla anslutning till motionernas syfte fört dessa viktiga principfrågor väsentligt framåt. De är enligt utskottets mening av största betydelse för en levande demokrati. Vi har från folkpartiet funnit ett stort värde i denna enhällighet som ju är en garanti för att dessa viktiga frågor som motionen tar upp förs ett stort steg framåt.

Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till konstitutionsutskottets betänkande nr 50.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14 Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 51 i anledning av motion angående nya grundlagsbestämmelser i stället för § 90 regeringsformen.

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
10 november 1971

*Likhet inför lagen
m. m.*

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 52 i anledning av motion angående likhet inför lagen m. m.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Det borde väl i en demokrati utav västerländskt mönster vara självklart att likhet inför lagen skulle gälla. Men när även justitieministern har gett uttryck för att likhet inför lagen mera har ett teoretiskt än ett reellt värde så måste man säga att det är betänkligt. Ty även om vi anser en sådan likhet självklar så måste det ändå vara angeläget för riksdagen att gällande och kommande grundlagar – som har så stor betydelse för allmänheten och för rättsförhållandena i en demokrati – tillämpas på ett sådant sätt att denna likhet kan komma till uttryck.

Vi skall komma ihåg att vår rättsfilosofi har sin grund i en samhällssyn från Gustav Adolfs tid – folk har till och med i år rest till Lützen för att hylla hans minne, tydligen inte för att de vet vad de hyllar utan för att man har skapat en myt om det hela – där bl. a. Gustav II Adolf och senare Kristinas förmyndare, Axel Oxenstierna, slog fast att i vårt land skulle råda herremakt, bonde- och allmogened och att samhällets rättstänkande skulle koncentreras till att skydda herremakten gentemot bonde- och allmogemakt. Tyvärr har den rättstillämpningen följt med från århundrade till århundrade och den har väl knappast förr kommit så klart till uttryck som under 1970 års riksdag.

Man kan säga att det är en utopi att kräva att vi skall ha rätt till likhet inför lagen. Vi har aldrig haft det här i landet, och även i andra länder finns det vissa betänkliga förhållanden härvidlag. Men hur det än är så har man när grundlag kränkts ändå sökt att finna motiveringar som skulle liksom skylta över det brott som man har låtit komma sig till last i sådana här sammanhang.

Jag har i min motion inte försökt ge några anvisningar för grundlagberedningen utan jag har endast tagit upp frågan om inte tillämpande myndigheter borde se till att möjligheter finns att bevaka samhällets och medborgarnas intressen – och det gäller även dem som räknas till fattigmansklassen i detta sammanhang.

Jag har förut påpekat hur det gick till när Sveriges äldsta ämbetsverk, kammarkollegiet, på 1690-talet tillverkade vissa handlingar och lämnade ut kvitton på till kronan inbetalda pengar, som i själva verket inte hade levererats. Vi kan i efterhand se kritiskt på och uttala förvåning över ett sådant handlande, men vi skall komma ihåg att förhållandena vid den tiden var sådana att medborgarna, om de gick emot herremakten, ställdes inför utsikten att berövas sin egendom och sina möjligheter att överleva, dvs. lämnas att svälta ihjäl.

Den 17 december 1918 beslutade vi om införandet av den politiska demokratin i vårt land. I en sådan situation borde samhället ha sökt skydda sina och medborgarnas intressen för missbruk från herremakten –

för att använda det gamla uttrycket - vilken har betraktat det som sin rätt att lägga beslag på tillgångar som för både samhället och den enskilde medborgaren har haft livsavgörande värde.

Det är t. ex. ganska märkligt att år 1971 uppleva att stora ekonomiska intressenter utan protest från myndigheterna kan få kränka existerande rättigheter avseende användningen av mark. I Uppland kan det exempelvis inträffa att stora områden övergår till att bli bolagsmark, trots att marken i århundraden har nyttjats och brukats av enskilda eller av samfällighet. Jag har själv i år upplevt det underliga förhållandet att på två skär, vilka nyttjats och brukats av mina förfäder sedan 1700-talet, ett bolag helt plötsligt flyttar gränser, hugger ned skog m. m. Jag eller min släkt har visserligen aldrig själva ägt dessa skär, men vi har haft nyttjanderätten till dem. I dag behöver samhället överta huvuddelen av min nyttjanderätt och det är kronan som rör om marken. Men det märkliga inträffar att bolagets folk reser runt och sätter upp nya gränsstolpar utan att någon myndighet inskrider och pekar på de gamla gränsmärkena, som ännu finns kvar.

Vi blir ju väldigt upprörda, när någon har gått in i en bank eller på ett postkontor och lagt beslag på en miljon. Men när någon helt enkelt tar i anspråk enorma markområden till egen vinning, så ingriper inte rättsväsendet. Möjligen kan gärningsmannen få en medalj i stället.

Alltsedan 1700-talet har min släkt haft den nyttjanderätt som jag talat om, men i och med att vi inte nyttjar marken till fullo så är det ju rimligt att även andra medborgare får tillgång till området och att samhället utan kostnad övertar en del av nyttjanderätten. Nu visar det sig att ett bolag kan tvinga människor att skriva på kontrakt om upplåtelse av marken. Rättsväsendet träder icke i funktion. Men samhället måste ju bevaka sin äganderätt, ty den är förutsättningen för att medborgarna ute i bygderna skall kunna hävda nyttjanderätten.

Sådana här händelser inträffar runt om i vårt land. Numera bestämmer bankerna över bolagen, och det finns ingen särskild person att gå till attack mot. Jag har försökt följa rättsutvecklingen på det här området 400-500 år tillbaka. Det märkliga är att tillämpningen från olika myndigheter är det väsentliga. Med min motion har jag velat framhålla att samhället måste ge våra grundlagar en reell innebörd. Jag anser att man skall ha respekt för Sveriges grundlagar och följa de regler som där föreskrivs för hur ett förfarande skall ändras. Man kan tycka om en lag eller inte, men det heter ju att vi skall respektera lag till dess lag blir ändrad. Måhända kan grundlagberedningen komma fram till en ordning som på ett bättre sätt än den nuvarande ger stöd för uppfattningen att lag och rätt skall gälla också för de ekonomiskt svaga även i fråga om sakrätter.

De stora markområden som numera är så väsentliga för t. ex. bygghuset och för fritidsändamål - utefter stränderna och på andra håll - behöver samhället självt ha tillgång till. Då är det självklart att gamla nyttjanderätter, som jag exempelvis kunnat ha inom min släkt, måste vika för hänsynen till dem som äger det hela och att vi inte konstruerar ett rättstänkande som inte har någon som helst grund, om man försöker följa rättshistorien i detta sammanhang.

Utskottet har mera tänkt på hur kommande grundlag skall utformas. Jag hade önskat att riksdagen själv skulle säga ifrån att man i detta sammanhang skall beakta de värden som grundlagen skulle skydda för alla medborgare och samhället och som i dag har vida större betydelse än förr. Tyvärr har man inte gjort det. Utskottet har bara sagt att man skall försöka utforma en grundlag som för framtiden skulle ge bättre uttryck åt detta.

Jag vet inte om man av utskottets skrivning kan förvänta att riksdagen själv på ett annat sätt skall se till att inte bara lagens paragrafer bättre skall utformas utan jämväl att lagens anda och innehåll vid tillämpningen skall komma till uttryck.

Herr talman! Jag har ingen möjlighet att ställa något yrkande, men eftersom jag har haft tillfälle att följa mycket grava och besvärliga rättsfall i olika delar av vårt land skulle jag bara vilja vädja i varje fall till regeringen att vi får ett förfarande som inte innebär, att ett rättsförhållande som påtalades för tre fyra år sedan nu på ett automatiskt sätt löses genom att ålder, sjuklighet och död gallrar ut dem, vilkas rätt har kränkts. Jag skulle kunna anföra ganska upprörande fall i detta sammanhang, men jag förutsätter, herr talman, att grundlagberedningen av i dag skall beakta de olika synpunkterna och även se till att vad som tagits från samhället och enskilda om möjligt skall återställas.

Det fanns, herr talman, en gång i Balticum en gravsten, kring vilken alla krigsinvalider från första världskriget samlades till en ceremoni, detta var 1935. Då sade man ungefär så här till ett visst land: Giv tillbaka det du tagit!

Det är anledning såväl för allmogen i vårt land som för samhället att till vissa intressen säga: Giv tillbaka det du tagit!

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16 Det statliga remissväsendet

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 53 i anledning av motion om det statliga remissväsendet.

I detta betänkande behandlades motionen 1971:86 av herr Helén m. fl. (fp), vari under punkt 7 yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde att en aktuell vetenskaplig kartläggning gjordes av det statliga remissväsendets principer och praxis.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1971:86 såvitt avsåg hemställan under punkt 7.

Reservation hade avgivits av herrar Nelander (fp) och Norrby i Åkersberga (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:86, såvitt avsåg hemställan under punkt 7, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde att en aktuell

vetenskaplig kartläggning gjordes av det statliga remissväsendets principer och praxis.

Herr NORRBY i Äkersberga (fp):

Herr talman! Om man tar en blomma ur en välkomponerad blombukett kan den se litet ensam och övergiven ut. Om buketten har stått länge kanske den enskilda blomman har mist sin fräschör. Folkpartiets partimotion nr 86 vid årets riksdag kan liknas vid en blombukett, väl sammansatt, där de olika ingående delarna kompletterar varandra. Behandlingsordningen i riksdagen gör emellertid att helheten inte har kommit fram — men väl de olika delarna med alla deras fördelar och principiellt tungt vägande argument.

När vi nu skall ta ställning till en av de sista blommorna i buketten är det risk för att den på tio månader har mist sin fräschör, dvs. blivit inaktuell. En *ytlig* betraktelse ger också det intrycket när det gäller det ärende som vi nu har att behandla. Men om man sätter sig in i det krav som ställts i motionen 86 på en vetenskaplig kartläggning av det statliga remissväsendets principer och praxis ser man att det faktiskt har vunnit i styrka.

I år har två viktiga åtgärder vidtagits för att utveckla och rationalisera remissväsendet. Dels har riksdagen tagit en förvaltningsrättsreform, dels har riksdagens revisorer efter vederbörlig utredning, remitterad till en lång rad statliga remissinstanser, föreslagit Kungl. Maj:t åtgärder för en rationalisering av remissväsendet. I båda fallen har vi att göra med kvantitativa åtgärder. Motionens krav på kvalitativa åtgärder blir därmed så mycket angelägnare.

Remissförfarandet har ju genom de här två undersökningarna givits en kvantitativ belysning. Man talar om formerna för remissväsendet, hur mycket tid det kräver, hur mycket det kostar osv. Man har också begränsat sig till de statliga remissinstanserna och inte tagit upp remissinstanser utanför statsförvaltningen.

Det väsentliga kravet på denna punkt i motionen 86 är att åstadkomma en kvalitativ analys i form av en förutsättningslös vetenskaplig kartläggning av remissverksamheten. Det kravet är alltså inte tillgodosett. Däremot har man aktualiserat en kvantitativt inriktad rationalisering av remissväsendet. Och rationaliserar man remissväsendet effektivt riskerar man att så att säga slänga ut barnet med badvattnet, dvs. rationalisera bort väsentliga, bärande, kvalitativa principer i remissväsendet i dess nuvarande form.

Att reformera remissväsendet utan en föregående analys av de remissinstanser som finns utanför statsförvaltningen tycker jag också är att gå för snabbt fram. Den rationalisering av remissväsendet som riksdagens revisorer har föreslagit i sin framställning till Kungl. Maj:t måste bygga på den bredare undersökning som krävs i motionen.

Det är odiskutabelt så att remissväsendet är ett centralt inslag i beredningen av samhällsfrågor av olika typer. Man kan här rent parentetiskt notera att det då också är angeläget att remissvar redovisas utförligt och på ett rättvisande sätt i regeringspropositionen, men det är en fråga som vi får anledning att återkomma till i ett annat sammanhang.

Nr 124

Onsdagen den
10 november 1971

*Det statliga remiss-
väsendet*

Den viktiga frågan om hur exempelvis statliga instanser och remissinstanser utom statsförvaltningen behandlar remitterade skrivelser och utredningar är inte besvarad med de utredningar som nu är redovisade.

Det finns en rad frågor som kan göras. Hur ofta ställer sig t. ex. en tung intresseorganisation med bara några få kommentarer bakom en viss i utredning presenterad lösning som man får på remiss? Hur har man berett frågan inom remissinstansen? Hur många personer inom remissinstansen står bakom de bedömningar som görs i remissväret? Hur stor vikt fäster man vid avgivandet av remissvar? Hur bereder man inom en statlig institution svaret på en viktig remiss? Hur kommer man fram till ett remissyttrande, som kanske ständigt återopas när likartade ärenden senare dyker upp? Har man fått en bred belysning av de problem som det remitterade ärendet avser?

Det kan också ifrågasättas om man inte nöter ut remissväsendet genom att remittera för ofta och ge för korta remisstider. Det är så att säga den kvantitativa aspekten som här leder till kvalitativa effekter. Det är alldeles klart att många instanser anser besvarandet av remisser som en betungande arbetsuppgift, men att bara helt rätt göra en rationalisering som avser en lättnad av arbetsbördan kan ju innebära att man inte längre bibehåller remissväsendet som det väsentliga instrument det är. Risken finns att principiellt väsentliga delar i remissväsendet rationaliseras bort i administrativt syfte.

Motiven för den i motionen begärda undersökningen har växt i styrka sedan motionen väcktes, vilket ju är något överraskande när man läser vad utskottet säger i sitt betänkande. Men det är det ytliga betraktandet som ger det resultat som utskottet har kommit fram till. En mer djupgående analys av den här viktiga frågeställningen visar att kartläggningsskravet har vunnit i styrka, och därför, herr talman, yrkar jag bifall till den reservation som herr Nelander och jag själv har fogat till konstitutionsutskottets betänkande nr 53.

I detta anförande instämde herr Nelander (fp).

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Jag skall inte försöka göra någon karakteristik av folkpartiets demokratimotion. En sådan har redan gjorts av den föregående talaren, som sade att motionen var en blombukett. Det tycker jag kan vara en riktig bild av denna motion; den är til lyst, och i en blombukett kan det befinna sig olika sorters växter, t. o. m. sådana med taggar, och ibland sådana som bränns. Nu påstod herr Norrby i Åkersberga att buketten höll på att vissna, och man har väl närmast att uppfatta hans anförande som en skvätt vatten för att den så här på slutet skulle blomma upp i debatten.

Det kan inte förnekas att den här frågan om remissväsendet har varit föremål för mycket stor uppmärksamhet från riksdagens sida. Jag kan erinra om att konstitutionsutskottet ärligen från 1967 till 1970 lämnade en redogörelse till riksdagens kamrar i samband med sitt dechargebetänkande, där vi mycket ingående redovisade våra synpunkter på de här ting. Konstitutionsutskottet kommer inte att släppa den uppmärksam-

heten. Det finns alltid skäl att vara vaksam här.

Det är riktigt som herr Norrby sade att sedan motionen väcktes i våras har det hänt ytterligare saker. Den nya förvaltningslagen, som träder i kraft den 1 januari 1972, har beslutats av riksdagen. Den innehåller ting som är beaktansvärda i de här sammanhangen. Riksdagens revisorer har så sent som i slutet av september gjort en framställning till Kungl. Maj:t om en översyn av remissväsendet. Vi har velat avvakta vad Kungl. Maj:t gör i anledning av denna skrivelse. I det sammanhanget behöver man ju inte vara så pessimistisk att man inte tror att även den s. k. kvalitativa sidan av remissväsendet blir uppmärksammas. Jag föreställer mig att också den frågan kommer att beaktas av Kungl. Maj:t vid handläggningen av ärendet.

När jag läser folkpartimotionen kan jag inte frigöra mig från känslan av att man tror att man med remissväsendet skall kunna kartlägga hela den svenska opinionen i olika frågor – man vill bl. a. ha reda på hur många som står bakom remissyttrandena. Detta anser jag vara en politikernas uppgift. Det viktigaste med remissyttrandena är deras kvalitet och att deras synpunkter kommer fram och blir belysta vid behandlingen. Politikernas uppgift bör ju vara att sedan göra en bedömning utifrån en vidare aspekt, dvs. med sin kännedom om den breda allmänhetens uppfattning i dessa frågor.

Herr talman! Jag tycker nog att riksdagen på detta område fäst uppmärksamhet på väsentliga ting, framför allt under de senare åren. Vi får väl nu avvakta och se vad som kommer ut av den framställning som riksdagsrevisorerna har gjort till Kungl. Maj:t, och vi har kanske anledning att därefter återkomma till dessa frågor.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! Hur man upplever en blombukett beror minst lika mycket på den som betraktar blombuketten som på buketten själv. Om den som ser en bukett av viktiga förslag för att förstärka den svenska demokratin inte har känsla för förslagets valör, då ser han den naturligtvis som taggar och brännässlor. Men om man studerar folkpartiets partimotion nr 86 kan man lugnt konstatera att den innehåller vackra exempel på hur man kan föra den svenska demokratin framåt.

Punkten om remissväsendet är där en punkt bland många. Plockar man loss den ur sitt större sammanhang, verkar den kanske litet ensam. Men när man fördjupar analysen visar det sig att där finns ätskilligt som är väsentligt – om det torde vi kunna vara överens.

Vad jag har pekat på är att den framställning till Kungl. Maj:t som riksdagens revisorer har gjort belyser den kvantitativa aspekten. Jag kan påvisa det genom att citera några avsnitt. Så här säger revisorerna bl. a. i skrivelsen till Kungl. Maj:t: "Syftet med undersökningen har varit att försöka fastställa dels den arbetsbelastning och därmed de kostnader som remissförfarandet vällar myndigheterna, dels möjligheterna att rationalisera formerna för denna verksamhet." Granskningspromemorian innebär ett förslag till rationalisering av remissväsendet, och man talar om att den

skall omfatta den egentliga statsförvaltningen. Man rör sig här alltså hela tiden med kvantitativa termer.

Vad vi ser som väsentligt är hur remissyttrandena kommer fram, hur man arbetar sig fram till de ställningstaganden som görs i remissvaren. Det är ju av utomordentlig betydelse för att vi politiker skall utvärdera sammanställningar av remissyttrandena. Risken i dag är att man – för att fortsätta bildspråket – inte ser skogen för bara träd. Man ser alltså inte de väsentliga principerna i remissväsendet därför att det kvantitativt har blivit för omfattande. Remissväsendet är enligt vår mening en alltför viktig del av det svenska samhällets funktion för att man skall kunna rationalisera det med förbigående av de kvalitativa aspekterna.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Jag vill inte säga att inte folkpartiets blombukett kunde te sig både vacker och välkomponerad. Men som gammal trädgårdsmästare vågar jag hävda att man kan göra en vacker bukett med ganska enkla blommor, om man har tillräcklig fantasi. De kan vara ganska anspråkslösa och ändå ge ett väldigt vackert helhetsintryck.

Men det vi har att behandla i dag är en enskild blomma i denna stora bukett, och herr Norrby i Åkersberga medgav ju att den hade mist sin fräschör och höll på att vissna. Jag vill bara ha sagt att det var inte jag som använde denna bild; herr Norrby gjorde det själv, och jag tyckte den var rättvisande i det här sammanhanget.

Sedan är jag alldeles överens med herr Norrby när han säger att remisserna kan bli för omfattande ur kvantitativa synpunkter. Personligen är jag ganska stark motståndare till onödiga remisser. Den myndighet som vill ha in en remiss får alltid överväga huruvida det är någonting att vinna på att vederbörande skall yttra sig över ett förslag. På den punkten tror jag inte vi har några delade meningar.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! I mitt första inlägg framhöll jag att vid en *ytlig* betraktelse kan den här blomman synas ha mist sin fräschör. För herr Adamsson har blomman mist sin fräschör – han har alltså gjort sig skyldig till en *ytlig* betraktelse. Vad vi kräver är en mer djupgående analys av den här viktiga frågan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Nelander och Norrby i Åkersberga, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Norrby i Åkersberga begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 53 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Nelander och Norrby i Åkersberga.

Nr 124

Onsdagen den
10 november 1971

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Norrby i Åkersberga begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 256
Nej - 56
Avstår - 1

*Lagstiftning an-
gående ideella
föreningar*

§ 17 Lagstiftning angående ideella föreningar

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 14 i anledning av motion om lagstiftning angående ideella föreningar.

Herr CLARKSON (m):

Herr talman! Det är klart att mina medmotionärer och jag känner stark besvikelse över att man i utskottet inte har kunnat fatta ett positivt beslut rörande vårt motionsyrkande om en utredning angående ideella föreningar.

Detta är ett gammalt ärende, som åtskilliga gånger tidigare har varit föremål för riksdagens behandling. Redan 1903 behandlades för första gången ett betänkande om lagförslag rörande ideella föreningar, och ett par gånger har lagförslag i ärendet fallit i riksdagen på grund av att de båda kamrarna fattat olika beslut.

Det sägs att svenskarna är ett ovanligt starkt föreningsorganiserat folk. Uppenbart är även att vi har ett behov av grundläggande normer för hur de ideella föreningarna här i landet skall bedriva sin verksamhet. De flesta av remissinstanserna har dock avstått från att tycka så. Det är egentligen bara länsstyrelsen i Göteborg som har instämt i vårt förslag att utreda frågan om lagstiftning för de ideella föreningarna.

Det händer i själva verket ofta att medlemmar av ideella föreningar finner sina intressen på olika sätt förtrampade, och det hade säkerligen förekommit många fler överklaganden vid domstolarna, om det inte hade varit så besvärligt att beträda den vägen. De flesta av dem som tycker sig ha blivit illa behandlade i en förening lämnar bara föreningen. De går inte vidare med ärendet för att tillkämpa sig sin rätt. Därför är det inte riktigt som några remissinstanser påstår, att denna sak är lätt ordnad genom att man går vidare med frågan till domstolarna.

Herr talman! Som ärendet nu ligger till har jag inget yrkande utan beklagar bara att utskottet har yrkat avslag på vår motion. Jag hoppas att tiden så småningom skall verka för en ändrad inställning i denna fråga här i riksdagen.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Eftersom motionärernas talesman inte ställde något yrkande skulle det väl egentligen inte vara erforderligt att gå upp i denna

Onsdagen den
10 november 1971

Upplysningsverksamhet angående de handikappades problem, m. m.

talarestol och motivera utskottets ställningstagande.

Jag är själv sedan ganska många år starkt engagerad i olika former av ideellt föreningsarbete och alltså inte utan erfarenhet av sådant arbete. Jag tycker att det på något sätt ligger i de ideella föreningarnas natur att de skall få arbeta under största möjliga frihet. Jag har därför mycket svårt att förstå lämpligheten av att vi egentligen på någon punkt i deras verksamhet här i riksdagen skall ge oss på en särskild lagstiftning. Därtill kommer att, som även motionären herr Clarkson själv konstaterade, de flesta remissinstanserna har avstyrkt motionen, och det är mycket tunga sådana instanser som har gjort det – jag tänker på LO, Svenska arbetsgivareföreningen, Nykterhetsrörelsens landsförbund, Sveriges frikyrkoråd, Sveriges riksidrottsförbund och Svenska röda korset. Samtliga dessa avstyrker som sagt.

Jag tycker att det under sådana omständigheter är rätt naturligt att utskottet har kommit till slutsatsen att yrka avslag på motionen.

Jag yrkar med detta bifall till utskottets betänkande.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18 Föredrogs

Lagutskottets betänkanden:

Nr 16 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om internationella rättsförhållanden rörande adoption m. m.

Nr 17 i anledning av motion om införande av s. k. promilleregler inom sjötrafiken

Socialförsäkringsutskottets betänkande:

Nr 35 i anledning av motion om översyn av pensionsreglerna för handikappade, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 19 Upplysningsverksamhet angående de handikappades problem, m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 32 i anledning av motioner om upplysningsverksamhet angående de handikappades problem, m. m.

I detta betänkande behandlades

1) motionen 1971:483 av herr Rask m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla att åtgärder vidtogs i syfte att hos en bred allmänhet sprida upplysning om de handikappades situation i enlighet med vad i motionen anförts,

2) motionen 1971:948 av fru Mogård m. fl. (m).

Utskottet hemställde

A. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:483,

B. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:948.

Onsdagen den
10 november 1971

*Upplysningsverk-
samhet angående
de handikappades
problem, m. m.*

Herr RASK (s):

Herr talman! Det är riktigt, som socialutskottet i föreliggande betänkande anför, att det sedan motionen 483 skrevs i januari har hänt en del på det område som motionen berör. Frågan är dock om det som hänt är tillräckligt. Det anser ett enhälligt utskott, sedan man uttalat att man helt och fullt delar motionärens uppfattning. Jag är inte helt ense med utskottet i dess slutledning. Jag tror att man i utskottet vid behandlingen av motionen varit införstådd med att motionens syfte helt ligger på det psykologiska planet. Det kan också sägas att motionen handlar om information och uppfostran, kanske en uppfostran framför allt genom föräldrar, skola och ungdomsorganisationer. Denna uppfostran kan i sin tur leda till förtjänstfulla beteenden i andra sammanhang och i andra situationer än motionen anför.

För att få olika gruppers och enskildas uppmärksamhet inriktad på något konkret i denna sak fordras information. Denna information har jag svårt att tänka mig genomförd på annat sätt än centralt. Informationen måste ges genom våra olika massmedia, och den måste vara kontinuerlig. Resultatet av sporadiska aktioner kan inte bli mycket annat än sporadiska reaktioner i detta fall, och därmed uppnår man inte det syfte som motionären avser på lång sikt. Att åstadkomma en attitydförändring hos oss människor är ett arbete på lång sikt. Ett uppfostringsarbete kan väl aldrig anses avslutat. Det är därför som vi i motionen nämner socialstyrelsen, statens ungdomsråd, handikapporganisationerna osv. som i detta hänseende berörda organ. Men vi säger också i motionen att detta får undersökas innan en verksamhet kommer i gång.

Det är säkert inte fråga om mycket pengar i detta fall, utan fastmer att riksdagen uttalar en mening genom en skrivelse till Kungl. Maj:t. Och det är detta jag tycker är viktigt.

Tror utskottet att man kan nå lika mycket med att fullfölja det som påbörjats under 1971 och sedan motionen skrevs – dels med läns- och kommunhandikappråd, dels med den referensgrupp som sedan halvårsskiftet är knuten till statens handikappråd – är det bra. Jag är dock tveksam och förutsätter att man når bättre resultat med det syfte och den inriktning som motionen 483 har.

Därför yrkar jag bifall till motionen.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag skall inte yttra mig om motionerna utan bara göra några kommentarer till betänkandet.

Jag är glad för att tonen i betänkandet är helt fri från nedlåtenhet och beskäftighet. Det är ett framsteg; det har faktiskt blivit ett annat sätt att möta handikappade nu för tiden, och man talar om dem med ett annat språk än man gjorde förr. Men kanske ändå utskottsbetänkandet målar verkligheten litet väl ljus.

Det är klart att man inte kan vänta att jämlikheten mellan handikappade och människor, som inte anser sig vara handikappade, i dag skall vara fullständig. Det går inte på en gång. Vi har nått stora framgångar i vårt land. Jag vågar påstå, att de handikappade inte i något annat land har en så god ställning som i vårt land. Socialdepartementet

Onsdagen den
10 november 1971

*Upplysningsverk-
samhet angående
de handikappades
problem, m. m.*

har alltid visat stor förståelse, när handikapporganisationer haft ting att framföra. Vi kan inte klaga på det. Det var naturligtvis också ett allvarligt menat försök man gjorde, när man skapade det nya statliga handikapprådet. Man menade att det skulle ge en gin väg för handikapporganisationerna att nå förvaltningen; olika ämbetsverk som har att göra med de handikappade skulle vi kunna komma till tals med på ett bättre sätt. Det kan hända, att det nya handikapprådet har gett några handikappade och några handikapporganisationer bättre förhållanden. Men det gäller inte alla dem, som inte hör till de "godkända", "etablerade" eller hur man nu skall uttrycka det, och som inte tillhör de handikappades centralkommittés styrelse. Dessa har hänvisats till en s. k. referensgrupp. Det är ett modernt uttryck för grupper som man kan höra på med litet välvilja, när man vill, men som man egentligen inte behöver höra och som inte har någon som helst möjlighet att framlägga förslag, med krav på att få dem behandlade, och inte heller kan fatta beslut.

Jag tror visst att man menat väl, men jag anser, att det är felaktigt att hänvisa en så stor del av de handikappade till att sitta som ett slags nickedockor i referensgruppen. De "rättslösa" – de handikappade som inte har rösträtt – kan naturligtvis bli välvilligt behandlade; det kan bli en jultomteutdelning någon gång, när de kommer inför de höga ämbetsmännen och styrelsen för handikapprådet. Det vill jag inte utesluta – jag tror visst att mycket gott kan komma att ske. Men det är inte på det sättet vi vill ha kontakten mellan ämbetsverken och de handikappades organisationer. Vi har blivit litet stolta. Organisationen av handikapprådet har inte beslutats här i riksdagen, och därför tror jag, att man vågar ta upp den, när den nu nämns i riksdagstrycket.

De sockersjuka, som jag företräder, hör till dem, som inte har status av ett ledamotskap i handikapprådet. Det som har varit otrevligt är, att vi har tyckt oss uppleva, att de ämbetsverk, som är representerade i statens handikappråd, anser att de inte behöver ta samma hänsyn till oss som inte är med där. Jag vet inte om det är så, men vi har den känslan. Vi bryr oss inte om hur de behandlar organisationen, ty vi är vana vid hårda tag där, men här gäller det den enskilde sockersjuka.

Skolöverstyrelsen har ett par gånger givit sockersjuka ett tråkigt bemötande. En sockersjuk, som velat ha en utbildning, har fått svaret: "Det är väl bättre att du inte kommer in. Tänk om sjukdomen blir värre. Tänk om du misslyckas. Då är det väl bättre att du inte försöker." Då blir man litet ledsen.

Ett annat verk som vi inte har några möjligheter att nå är riksförsäkringsverket. Jag tror mig ha stöd både av statsrådet och av riksdagen i den uppfattningen, att en mor med ett litet sockersjukt barn som hon får ge insulin ett par gånger om dygnet – det har t. o. m. gällt mödrar med sockersjuka insulinbehandlade tvillingar – hörde till de mödrar, som hade en så pass krävande vård, att de borde få ett vårdbidrag. Men det får de inte. Nu befinner vi oss som sagt ännu längre från det ämbetsverk, som bestämmer om detta.

När inte underdåniga skrivelser och uttalanden från organisationerna gör nytta och påverkar myndigheterna, trodde vi naturligtvis att ett samtal tvärs över bordet i handikapprådet skulle kunna vara en väg att

vinna gehör på. Men, som sagt, därifrån är vi utestängda. Om handikapprådet, såsom organisationerna faktiskt har uttryckt önskemål om, åtminstone hade ett representantskap, där man lämnat plats för alla organisationer och inte silat ifrån några, skulle det vara möjligt att den vägen få fram förslag och få dem allvarligt behandlade. Som det nu är måste jag tyvärr säga, att det som låter så fint innebär ett steg tillbaka för vår organisation.

Jag vet att man kommer att bemöta mig. Men det spelar ingen roll hur storartad man tänker vara från handikapprådet. Vi vill inte ha välvilja i överkant utan rättighet att vara med.

Herr Rask har i en motion tagit upp frågan om intresset från allmänheten för olika handikappgrupper. Diabetikerna har mötts med oerhörd förståelse från allmänheten. I samband med femtioårsminnet av insulinets upptäckt har vi mötts av en strålände generositet från artister, från kommunala myndigheter och även från regeringen. Men det är, som sagt, den statliga apparaten som gnisslar och som på vissa punkter tyvärr har varit avvisande.

Vår förhoppning är, att statens handikappråd skall medverka till att åtminstone landsting och kommuner inte utesluter vissa organisationer och handikappgrupper från samråd, i länsråden eller kommunråden. Hur man än vill klumpa ihop de handikappade och se dem som en grå massa, tacksam för vem som helst som får komma fram och tala, tror jag inte, att någon myndighet genom att tala med t. ex. en utvecklingsstörd, en cp-skadad eller en hörselskadad blir klokare på vad en diabetiker behöver. Skall det vara någon mening med det hela, skall myndigheterna tala med den grupp som inträngande känner problemen.

Vi önskar alltså att statsmakterna vill ompröva kontaktfrågan och ge alla handikappade en chans för att därmed göra steget kortare till myndigheterna som i många fall har en avvisande hållning.

Fru SKANTZ (s):

Herr talman! Jag hade tänkt att jag till en början skulle bemöta vad herr Rask sagt, eftersom detta betänkande faktiskt handlar om upplysningsverksamhet angående de handikappades problem.

Handikappfrågorna har under 1960-talet tilldragit sig en starkt ökad uppmärksamhet inte bara anslagsmässigt utan genom radio, TV och press och genom handikapporganisationernas ökade verksamhet. En debatt är alltså i gång. Handikapporganisationerna bedriver regelmässigt en omfattande informationsverksamhet, och jag tror att praktiskt taget varje handikapporganisation ger ut en upplysningskrift, som vänder sig dels till medlemmarna, dels naturligtvis också till allmänheten, och där man tar upp de speciella svårigheter som kan möta de olika handikappgrupperna.

Vi har, som herr Rask sade, i vårt utlåtande ställt oss positiva till tankegångarna i motionen, att man behöver upplysa om de handikappades situation och få en ändrad attityd hos människorna, men jag tror att en sådan utveckling är på väg och att attityden i dag är mera positiv än vad den kanske har varit tidigare.

Nu är det så att handikapputredningen i följd lade fram förslag om

Onsdagen den
10 november 1971

*Upplysningsverk-
samhet angående
de handikappades
problem, m. m.*

inrättande av handikappråd såväl i kommunerna som på länsplanet, och det har utgått rekommendationer bl. a. från Kommunförbundet - cirkulär nr 44 från den 7 maj - där man rekommenderar kommunerna att bilda kommunala handikappråd. Vi vet att man håller på att bilda sådana råd landet över. Jag vill särskilt understryka vad som sägs i en bilaga till Kommunförbundets rekommendation nämligen att dessa råd bl. a. skall ägna sig åt information till allmänheten för att påverka attityder och värderingar. Man nämner också att man i det sammanhang-
et kan tänka sig både barnstugor, skolor, föreningsliv och press.

Statens handikappråd har också till uppgift att sprida information. Vi har i utskottet lämnat en redovisning för det anslag som statens handikappråd har fått från arvsfonden för att förbereda en informationskampanj. Det är därför utskottet har kommit till det resultatet, att det inte behövs någon riksdagens åtgärd, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Men sedan kan jag inte underlåta att ta upp något av det som Nancy Eriksson nämnde här i sitt anförande - det handlade i huvudsak om statens handikappråd. Jag vill erinra om att det var handikapputredningen som föreslog den ombildning av rådet som skedde i år. Handikapprådet bildades år 1965, och det har fram till den 1 juli i år bestått av representanter för de olika handikapporganisationerna. Men samtidigt fanns Handikapporganisationernas centralkommitté, som också bestod av representanter för handikapporganisationerna. Det fanns faktiskt en önskan bland handikapporganisationerna att handikapprådet skulle ombildas så, att i rådet skulle ingå representanter för samhällets myndigheter och handikapprörelsen. I dag ingår det sex representanter för handikapprörelsen, men de sitter icke där såsom representanter för sina respektive organisationer, utan därför att de är kunniga och har erfarenhet av arbetet bland handikappade.

Sedan säger fru Eriksson att handikapprådet skulle ha inrättat ett representantskap, men faktum är att det är Kungl. Maj:it som har utsett ledamöterna i handikapprådet, som också har utfärdat de instruktioner rådet har att arbeta efter. Rådet består av 14 ledamöter, varav 6 ifrån handikapprörelsen. Sedan ingår representanter från arbetsmarknadsstyrelsen, socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, bostadsstyrelsen, planverket, Kommunförbundet och Landstingsförbundet.

Det står i instruktionen att rådet skall tillsätta en referensgrupp, bestående av en representant från varje handikapporganisation. Fru Eriksson känner väl till att statens handikappråd har skrivit till samtliga förbund - även Svenska diabetesförbundet - och bett om namnuppgift på den som förbundet vill skall ingå i denna referensgrupp. Men Diabetesförbundet har svarat att man inte vill vara med i referensgruppen. Då är det fel att säga att man inte får vara med i detta arbete, när man i själva verket har avböjt deltagande. Handikapprådet har skrivit till Diabetesförbundet och beklagat att förbundet inte vill utse någon representant. Vi har skrivit att vi hoppas att man vill ompröva sitt ställningstagande och vi hälsar en representant välkommen, när Diabetesförbundet vill utse en sådan.

Men vi har också skrivit att vi hoppas vi kan samarbeta i andra former

Onsdagen den
10 november 1971

*Upplysningsverk-
samhet angående
de handikappades
problem, m. m.*

då vi anser det vara vår skyldighet att hålla kontakt med alla organisationer. Därför skickar vi till Diabetesförbundet det material som vi skickar även till andra handikapporganisationer. Rådet får ofta remisser till besvarande. Vi har fått sådana remisser, i fråga om vilka vi ansett det angeläget att ta kontakt med Diabetesförbundet för att få höra förbundets synpunkter innan vi skriver ett remissvar, och denna kontakt har vi tagit. Referensgruppen, som består av en representant för varje organisation, har hittills haft två sammanträden -- rådet började den 1 juli.

Vad är det då vi har behandlat? Vi har behandlat frågor som har bedömts vara av stort intresse för handikappade. Innan vi skrev vårt yttrande över KSA-utredningens förslag hade vi en överläggning, och vi har haft en överläggning när det gäller förslaget från den hjälpmedelsgrupp som arbetar inom socialdepartementet. Det har gällt väsentliga frågor för de handikappade, och naturligtvis bör man höra deras synpunkter innan man från rådets sida skriver ett remissyttrande. Jag för min del betraktar detta handikappråd som en beredning av handikappfrågor och där strävan måste vara att ha kontakt med organisationerna och försöka få till stånd det bästa samarbete. En kontakt med organisationerna bedömer jag som oerhört viktig.

Sedan några få ord när det gäller de råd som finns i kommunerna och på länsplanet. Självfallet skall de också hålla kontakt med alla handikapporganisationer. Om inte alla kan bli representerade i råden, finns där också den möjligheten att man precis som när det gäller statens handikappråd kan ha en referensgrupp vid sin sida.

Jag har velat nämna dessa saker, eftersom fru Eriksson tog upp denna debatt.

Herr RASK (s):

Herr talman! Fru Skantz har alldeles rätt när hon säger att utskottet behandlat motion nr 483 mycket positivt, men såväl utskottets skrivning som fru Skantz' inlägg bevisar att vi pratar förbi varandra. Utskottet har rakt igenom betänkandet bara *trott*.

Vad vi med vår motion 483 syftar till är, som jag sade i mitt första inlägg, en brett upplagd informationskampanj för att åstadkomma en attitydförbättring hos oss som åtminstone inte ännu är handikappade. Denna kampanj kan inte ordnas vare sig genom läns-handikappråd, kommunhandikappråd eller genom den referensgrupp som har tillsatts inom statens handikappråd, utan den måste ordnas centralt och då framför allt genom massmedia. Det är detta jag ville ha sagt i mitt första anförande och jag understryker det nu.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag visste att fru Skantz, som är ordförande i statens handikappråd, skulle ha den här uppfattningen, och jag säger ingenting ont om henne för det. Däremot säger jag fortfarande, att radet kommer att veta väldigt litet om de enskilda gruppernas problem om man bara skall bedöma dem allmänt som handikappade. När jag nu hör att statens handikappråd har fått en del pengar från allmänna arvsfonden för att

Onsdagen den
10 november 1971

*Upplysningsverk-
samhet angående
de handikappades
problem, m. m.*

sprida upplysning är det ännu angelägnare med kontakt. Diabetikerna är inte inbjudna att vara med i rådet, fru Skantz. Man är bara inbjuden att vara med i en referensgrupp. Jag sätter inte så stort värde på en allmän samling, där man inte har någon rättighet vare sig att komma med ett förslag och begära att det skall behandlas eller att vara med och besluta om det.

Fru Skantz säger att hon hoppas, om nu länsråden och kommunråden inte heller tar med diabetikerna, att vi ändå skall vara nöjda och tacksamma. Nöjt eller missnöjt kommer inte det förbund jag företräder att lägga sig i tråda. Jag hoppas jag kan övertyga er alla om att vi lika ivrigt som tidigare kommer att ställa krav hos ämbetsverken. Vi har alltid haft ett gott förhållande till regeringen – jag hoppas att det inte skall bli sämre – och vi skall också hos den försöka få förståelse för våra problem. Däremot hoppas vi ingenting av statens handikappråd för våra speciella problem när dessa skall tas upp så där i förbifarten.

Det ligger mer specialkunskap inom de olika organisationerna än folk tror. Många problem är okända utanför den egna gruppen. Det kan vara problem av medicinsk eller social natur. Genom de olika handikappgrupperna har mycket vunnits som aldrig skulle ha kommit fram om vi från början hade haft ett ämbetsverksråd som såg problemen litet från ovan. Vi vill icke bli sedda från ovan.

Det är betänkligt om de ämbetsverk, som sitter med i statens handikappråd, bara får kontakt med den krets av handikappade som är etablerade och inte med andra grupper. Vi har en känsla av att t. ex. skolöverstyrelsen inte möter oss på ett sätt som passar i vår tid. Jag inbillar mig att det gått bättre om jag talat tvärs över bordet till dem. Vi känner oss ha hamnat i den andra sorteringen. Det är tråkigt, inte minst därför att det också gäller barn.

Fru SKANTZ (s):

Herr talman! Till herr Rask vill jag säga att statens handikappråd har fått pengar från allmänna arvsfonden för att kunna planera den informationskampanj som herr Rask talar om i sin motion. Eftersom vi i inom utskottet känner till det har vi tagit denna vår ställning. Planer på en informationskampanj är alltså på gång.

Det är ändå på det sättet, fru Eriksson, att sex representanter från handikapprörelsen sitter med i statens handikappråd. Det finns över tjugo handikapporganisationer. Om alla skulle vara representerade i rådet hade det blivit 34 representanter eller mer. När man skall bereda frågor kan det väl vara en fördel att också ha representanter med t. ex. för skolöverstyrelsen och socialstyrelsen, för att bara nämna de två.

Sedan är det alldeles riktigt som fru Eriksson säger, att det finns stor sakkunskap i handikapporganisationerna. Det är ju därför man har referensgruppen. Visst hade fru Eriksson kunnat komma till referensgruppen, om hon bara inte hade avstått från representationen där, och träffat representanten för skolöverstyrelsen och tagit upp aktuella frågor med henne. I den instruktion vi har står att referensgruppen skall sammanträda på ordförandens kallelse. Men det står också att om fem ledamöter begär ett sammanträde då skall gruppen sammanträda.

Onsdagen den
10 november 1971

*Upplysningsverk-
samhet angående
de handikappades
problem, m. m.*

Jag har tidigare sagt, och jag vill gärna säga det en gång till, att vi beklagar att Diabetesförbundet inte vill vara med i referensgruppen. Men det är ju en ställning som förbundet har tagit och som sannerligen inte statens handikappråd kan klandras för. Kontakten med organisationerna upprätthålls väl också på annat sätt än bara vid dessa sammanträden. Man träffas till överläggningar och man tar telefonkontakt med varandra. Om bara viljan finns tror jag det går alldeles utmärkt att lösa de problem som vi har gemensamt. Ty vad vi strävar efter är väl ändå att göra det bättre för de handikappade.

Avsikten med tillskapandet av statens handikappråd och referensgruppen är ju inte att förhindra handikapporganisationerna från att ta kontakt med vederbörande myndigheter och med regeringen utan det är för att man skall få en samlad bild av handikappproblematiken som rådet har kommit till. Jag vill än en gång säga att det var också en önskan från handikapporganisationernas sida att den ombildning skulle ske som nu har skett.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Ja, det är riktigt. Jag vet väl vad det ligger för mening bakom handikapprådets tillkomst. Jag tror också det är i all välmening som regeringen har föreslagit det. Men jag anmärker på när man säger, att organisationerna är så många, att man inte kan tala med alla. Kan man inte tala med alla, så är det några som man inte talar med. Hade vi haft ett representantskap där vi alla hade rätt att vara med, då hade möjlighet funnits för även våra synpunkter.

Man kan vara välvillig mot referensgruppen. Men än en gång, vi vill inte ha välvilja. Vi kan inte hjälpa att de handikappade är många, det är kanske fel men det är så — de bör alla få komma till tals i ett representantskap. Det hade man orkat med när man orkar med det andra.

Fru SKANTZ (s):

Herr talman! Är skillnaden så stor mellan ett representantskap och denna referensgrupp? Jag har kanske inte sagt det men i referensgruppens sammanträde deltar ju ledamöterna i statens handikappråd, alltså även de som kommer från de statliga myndigheterna. Jag tror det är värdefullt att de är närvarande, ty de som kommer från handikapporganisationerna kan ju lätt ta kontakt med dem, diskutera de problem som man har och få klarat upp frågor som man kanske går och funderar på.

Jag tror som sagt inte att skillnaden är så stor mellan ett representantskap och en referensgrupp. Det väsentliga är ju att alla organisationerna kan vara representerade — om de vill — i referensgruppen.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Om vi överförde den här organisationen på det politiska området, skulle vi se precis vilken skillnad det är mellan att ha rätt att framföra sina synpunkter eller ha chansen att eventuellt bli tillfrågad.

Jag tycker man skall göra om organisationen.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 483, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten B

Utskottets hemställan bifölls.

§ 20 Föredrogs socialutskottets betänkanden:

Nr 33 i anledning av motion angående försäljningen av lim innehållande brand- eller hälsofarliga ämnen

Nr 34 i anledning av motion om en utredning angående fyra dagars arbetsvecka, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 21 En parlamentarisk utredning angående den inre miljöpolitiken

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 36 i anledning av motion om en parlamentarisk utredning angående den inre miljöpolitiken.

I detta betänkande behandlades motionen 1971:246 av herr Hedlund m. fl. (c), vari yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppdrag att utarbeta riktlinjer för inre miljöpolitik i syfte att bemästra samhällsproblem, som föranledde skadlig stress och psykisk otrygghet.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1971:246.

Reservation hade avgivits av herrar Gustavsson i Alvesta (c), Larsson i Öskevik (c), Hyltander (fp), Andreasson (c) och Romanus (fp), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:246 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppdrag att utarbeta riktlinjer för inre miljöpolitik i syfte att bemästra samhällsproblem, som föranledde skadlig stress och psykisk otrygghet.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! I den motion som ligger till grund för det utskottsbetänkande vi nu har att behandla har vi från centern tagit upp frågan om den inre miljöpolitiken. Vi har i motionen påvisat hur bristande samstämmighet mellan de inre samhällsmiljöernas utformning och människornas psykiska förutsättningar och behov förorsakar skadlig stress och psykisk obalans. Det är inte obekant att detta innebär stora lidanden för enskilda

människor och medför miljardförluster för samhället. Därför har vi i vår motion sagt att en målmedveten inre miljöpolitik är nödvändig för att dessa problem så långt som möjligt skall kunna bemästras.

Det är en svår uppgift – det är vi medvetna om – och det har vi också givit uttryck för i vår motion. Enligt vår uppfattning har vi att söka orsakerna till dessa problem i olika samhällsföreteelser. Det är alltså en stor uppgift för samhället att försöka komma till rätta med dessa fel och brister. Därför hävdar vi i vår motion att den inre miljöpolitiken är en av samhällets stora huvuduppgifter inför framtiden.

Vi har upplevt att miljöpolitiken under ett årtionde successivt fått allt större betydelse. Det har förts en intensiv debatt under den senaste tiden på detta område, och vi är också medvetna om att en hel del åtgärder har vidtagits. Det har planerats mot luft- och vattenföroreningar, mot nedskräpning och skadlig giftanvändning. Vi vet också att det har tagits ett första steg mot en aktiv natur- och miljövård.

Under de senaste åren har väl arbets- och bomiljöfrågorna blivit uppmärksammade på ett helt annat sätt än tidigare och de har – det vet vi från den nu pågående riksdagen – i viss mån stått i fokus för debatten. Men vi hävdar ändå att de miljöpolitiska åtgärder som hittills har vidtagits i huvudsak har avgränsats till de samhällsmiljöer som vi betecknar som yttre. Dessas utformning är av stor betydelse för människornas fysiska hälsa osv.

Vi har emellertid i motionen sagt att vi i det fortsatta arbetet på miljöområdet ser det som väsentligt att miljöpolitiken i sin utformning utgår från en helhetssyn på människan. Därför måste den inre miljöpolitiken, som avser den psykiska tryggheten, få ett större utrymme än den hittills haft. Detta är nödvändigt för att vi skall kunna skapa goda livsmiljöer.

Vi är alla medvetna om att den psykiska otryggheten har blivit mer omfattande och svår att bemästra i vår tids avancerade och komplicerade samhälle. Vi vet också att en mycket stor del av sjukdomarna i vårt land föranleds av skadlig stress och är uttryck för psykisk otrygghet.

Den inre miljöpolitikens uppgift är därför att verka för att samhällslivet och den tekniska utvecklingen formas så att även människans psykiska välfärd främjas. Vi vet att det här är en svår uppgift, och vi ser det på det sättet att här har vi förklaringen till att det hittills varit en ganska ringa aktivitet inom samhällets inre miljöpolitik. Men då de inre samhällsmiljöerna sålunda är av avgörande betydelse för människans psykiska trygghet, så måste den inre miljöpolitiken obestriddligen vara en huvuduppgift i vårt samhällsarbete i fortsättningen.

I vår motion har vi angivit några exempel och påvisat hur fysiska miljöer även påverkar människorna psykiskt. Det är exempelvis frågan om arbetsmiljöerna, det är frågan om boendemiljön och om trafikmiljöns utformning. Vi har exempel på att man vid planeringen av olika fysiska miljöer inte på ett tillfredsställande sätt har beaktat människornas psykiska förutsättningar och behov. Målet måste vara, anser vi, att boende-, arbets- och trafikmiljön skapas så att de även blir psykiskt stimulerande miljöer. Hittills har det väl varit så i samhällsplaneringen att man uteslutande har litat till den ekonomiska och tekniska expertisen.

Onsdagen den
10 november 1971

*En parlamentarisk
utredning angående
den inre miljö-
politiken*

Men det är väsentligt att även annan expertis kommer in i diskussionen om samhällsplaneringen.

Vi har i den här motionen också tagit upp frågan om det sociala värdemönstret och anfört exempel på att livsmiljöerna kan bli onaturliga genom brister i det sociala värdemönstret. Liksom det från psykiska utgångspunkter kan vara fel på den psykiska miljön så kan värderingar och kravinställningar vara ogynnsamma och för många människor till och med omöjliga att uthärda.

Vi är medvetna om att man inte kan lagstifta bort värderingar som vi betraktar som fel och brister i det sociala värdemönstret, men vi anser ändock att det är en samhällsfråga av avgörande betydelse för människorna och att det är en självklar uppgift för samhället att verka för problemens lösning, även om uppgiften kan vara mycket svår.

Det här leder alltså fram till att vi i en partimotion vid vårriksdagen begärde en utredning. I syfte att bemästra samhällsproblem som föranleder skadlig stress och psykisk otrygghet ville vi ha en parlamentarisk utredning som utarbetade riktlinjer för en inre miljöpolitik. Motionen har först varit på remiss hos olika instanser. När utskottet sedan har behandlat frågan, så får jag säga att man i princip väl i mångt och mycket sett positivt på innehållet i motionen. Utskottet har emellertid kommit fram till att det på skilda områden finns en hel del utredningar som var för sig sysslar med en del av de frågeställningar som vi har tagit upp. Enligt utskottets mening är åtskilliga frågor så betydelsefulla att de utredningar som redan nu pågår på områdena i fråga bör få fortsätta sitt arbete utan att arbetet splittras av någon form av övergripande utredning.

I vår reservation där vi följer upp motionen uttrycker vi den uppfattningen att en utredning som skulle sikta på en samordning av de övergripande målen inte är splittrande utan i stället blir samordnande, och det är detta som vi anser att vi saknar, alltså en övergripande miljöpolitisk målsättning.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottets betänkande och vari vi anför om en utredning av det slag som motionen hemställer om.

Fru HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Man får vara bra okänslig om man inte uppfattar breda strömmar av olust i vårt samhälle nu. I våra målsättningar och värderingar möter vi motsägelser som är svåra att leva lyckligt och harmoniskt med.

Samtidigt som vi alla fruktar arbetslöshet och arbetar för att avskaffa den, upplever allt fler arbetet i sig självt som meningslöst och en del arbeten som känns meningsfulla är kanske inte lönsamma utan rationaliseras bort.

Stillestånd är tillbakagång. Företag som vill leva vidare känner nödvändigheten av "att under krav på lönsamhet uppnå största möjliga expansion", för att citera den övergripande målformuleringen hos Statsföretag AB.

Samtidigt inser allt fler att perioden av snabb ekonomisk tillväxt med naturnödvändighet måste vara en kort parentes i mänsklighetens historia,

om vi inte skall plundra och förgifta världens begränsade naturtillgångar, främst jord, luft och vatten och därmed äventyra en allt snabbare växande mänsklighets framtid. "Pengar eller livet, skall vi byta hård standard mot mjuk?" frågar Anders Östlind i Dagens Nyheter den 8 november. Höjd livskvalitet i stället för höjd levnadsstandard. Men hur?

Värdet av fungerande mänskliga relationer har underskattats. "Lokal-samfunnet" förfaller, säger Ottar Brox. Många människor har inte längre stöd i en mänskligt överblickbar grupp, där hon omfattas som *hel* människa och inte bara i egenskap av den ena eller andra sociala rollen. Gemenskapen försvåras. På den individualistiska frihetens och den materiella effektivitetens altare offerar vi samhörighet och trygghet. I stället för att ta hand om varandra därför att vi vill det, för kärleks och vänskaps skull, överläter vi vård, fostran och stöd på samhället. Det minsta man kan säga är att det blir förfärligt dyrt.

I en pilotundersökning 1965-1966, varvid 1 000 statsanställda i Stockholmsområdet hälsoundersöktes, konstaterar Ricardo Edström "hälsodeffekter, starka nog för att föranleda medicinsk diagnos, hos 70 procent av männen och 91 procent av kvinnorna". Bara hälften av männen och en tredjedel av kvinnorna var fria från psykiatriska eller psykosomatiska diagnoser.

Om detta resultat är tillämpligt på fler än statsanställda i Stockholmsområdet, och det finns anledning att anta så, då förstår var och en vad det skulle betyda för sjukvården om anspråksnivån på att bli hjälpt från sin ohälsa skulle stiga ytterligare.

Vi måste bygga ett medmänskligare samhälle. Men hur? Är det inte det vi är sysselsatta med allihop? Vi lagstiftar och förordnar för att göra det bättre för människorna. Alla partier vill sätta människan i centrum. Åtskilliga utredningar arbetar för att få fram nya reformer. Men det verkar som om de bästa intentioner kan ha oförutsedda konsekvenser. Vi ändrar på sammanhang, vars manifesta funktioner vi tycker oss kunna vara utan, men där de latenta funktionerna kanske var levande och väsentliga och svåra att ersätta.

Samhällen i snabb förändring behöver en kritisk instans, som förutsättningslöst granskar och följer upp konsekvenserna av förändringarna.

Den utredning som föreslås i motionen 246 skulle kunna utarbeta riktlinjerna för en sådan kritisk instans. Beteendevetare med perspektiv på andra kulturers sätt att lösa samhällsfrågorna skulle engageras. Nya former för forskning borde prövas, där människorna engageras i lösningen av sina egna problem och utformningen av sitt eget livsmönster och inte bara blir objekt för undersökningar. Exempel på sådan forskning utgör den s. k. handlingsforskningen, "action research". Samhällsarbetare går in som medlemmar i problemmiljöer. Tillsammans med människorna där, i öppet samarbete, formuleras problemen och utarbetas lösningarna.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Den erfarenhet som väl de flesta av oss har är att de

*En parlamentarisk
utredning angående
den inre miljö-
politiken*

borgerliga partierna har en stark övertro på parlamentarikers möjlighet att komma till rätta med de olika problem som föreligger. När jag lyssnade på fru Hambræus, som höll ett välsvarvat men inte på något sätt konkretiserat tal, ställde jag mig osökt frågan: hur i all världens namn skulle man kunna lösa de problem som fru Hambræus skisserade med en parlamentarisk utredning? Vad kan en parlamentarisk utredning åstadkomma för att förbättra de tillstånd som både fru Hambræus och herr Gustavsson i Alvesta har talat om? Ingenting.

Socialutskottet noterar i sitt betänkande att en utredning av det slag som krävs i motionen och därmed också i reservationen skulle spänna över ett så stort område av samhällslivet att det inte skulle vara ett rationellt sätt att behandla de frågor som här berörs. Utskottet säger också ifrån att de utredningar som pågår inom de många områden som motionen syftar på bör få fullfölja sin uppgift i lugn och ro utan att arbetet splittras av någon övergripande utredning. Av egen erfarenhet vet jag hur svårt det är att driva ett utredningsarbete när man är beroende av andra utredningar som sysslar med frågor inom eller i närheten av samma ämnesområde.

De verk som motionen remitterades till har enhälligt avstyrkt kravet på utredning. Låt mig något citera ur yttrandena, eftersom de innehåller så många fakta.

Socialstyrelsen skriver: "Den grundläggande frågeställningen kan således anses vara uppmärksammat och omsatt i praktiskt handlande. Tillsättande av en parlamentarisk grupp för utredning av i motionen angivna frågor är enligt styrelsens uppfattning inte motiverat. I stället bör man förstärka de enheter som nu svarar för den praktiska tillämpningen av erhållna rön. I första hand bör tillämpningen ske på det regionala planet med dess omedelbara närhet till problematiken."

Skolöverstyrelsen anför att den med hänvisning till arbetet i fråga om att förbättra både den yttre och den inre skolmiljön som redovisas i det yttrande som skolöverstyrelsen har avgivit inte finner skäl föreligga för att inom skolans område tillsätta den i motionen föreslagna utredningen.

Bostadsstyrelsen slutligen anför: En allsidig utredning av det slag som föreslås i motionen torde med hänsyn till uppgiftens stora spännvidd och svårighetsgrad komma att bli mycket tidskrävande. För att på de ämnesområden, som anknyter till de bostadspolitiska organens verksamhet, nå ett resultat som kan omsättas i praktiken utan alltför lång tidsutdräkt förordar bostadsstyrelsen att motionen överlämnas till boendeutredningen.

De tre statliga organ som haft motionen på remiss är alltså enhälliga i sina uttalanden om att motionen inte bör föranleda tillsättandet av en parlamentarisk utredning.

Låt mig sedan redovisa vad det är för utredningar som arbetar på det här fältet. Det pågår ett utvecklingsarbete i fråga om företagsdemokrati, det finns en utredning om arbetsmiljöfrågorna och om anställningstryggheten. Servicekommittén har boendemiljöfrågorna om hand. Trafikbullenutredningen sysslar också med boendefrågor och liknande, boendeutredningen likaså. Barnstugeutredningen har ett annat fält som också rör den miljö som motionärer och reseranter vill utreda. Barns utemiljö har

behandlats av en utredning som gjordes färdig förra året, och det har nu lagts fram en proposition för riksdagen där man tar hänsyn till de resultat den utredningen kom fram till. En utredning sysslar med skolans inre arbete. Socialutredningen med sina vida direktiv berör en mängd av de områden som en parlamentarisk utredning skulle arbeta med. Socialstyrelsen sysslar med en utredning om den psykiska hälsan. Det finns säkerligen fler utredningar som är verksamma just på de arbetsområden där man nu vill ha en parlamentarisk utredning som skulle överbrygga alltihop.

Jag ställer frågan: Vad skulle det bli av de här utredningarna, om man finge en parlamentarisk utredning, som herr Gustavsson i Alvesta har reserverat sig till förmån för? Resultatet blir naturligtvis att det blir varken hackat eller malet. Man når inga resultat med de utredningarna. De skulle läggas åt sidan och inte kunna fullfölja sitt arbete. Det sämsta man kan göra om man vill åstadkomma något resultat på det här fältet – som är viktigt, det vill jag understryka – är att bifalla den reservation som är byggd på centerpartiets motion i frågan.

Låt mig också ta upp vad reservanterna anför. De säger att utredningsarbetet är splittrat och saknar övergripande miljöpolitisk målsättning -- en målsättning som jag nu har visat skulle ge negativa resultat. Vidare sägs det att den inre miljön rör människan och att man måste ha en "miljöpolitik som utformas som en helhet".

Allt det där är vackert sagt, men det är fraser och ingenting annat, och fraser skall man väl behandla så som det anstår dem. Man löser inte människornas problem genom att skriva direktiv till en utredning som skall se på helhetsfrågan. Vi kommer i alla fall aldrig ifrån att det är detaljerna, de som utvecklas i det särskilda utredningsarbete som pågår, som är avgörande för resultatet också av det utredningsarbete reservanterna vill ha.

Det heter vidare i reservationen: "Olika åtgärdsområden – planering av fysiska miljöer, åtgärder i fråga om det sociala värdemönstret, vägledning för individen som skapar möjlighet till val av den lämpligaste miljön, psykoterapi och annan rådgivning till ökad motståndskraft mot miljösvårigheter – måste tillsammans utgöra ett sammanhängande och samordnat åtgärdsystem." Det är fortfarande vackra ord – men också där fraser. Vilka utredningar som än kommer till stånd kan man inte lösa de enskilda människornas inre miljöproblem – kanske i en del fall, men inte som allmän regel. Människorna tvingas exempelvis att bo där de har ett arbete. Det är mera sällsynt att de individuellt kan välja den miljö som skulle passa dem bäst.

Den sociala värderingen kan inte heller ändras genom en parlamentarisk utredning. Den värderingen måste ändras på andra grunder. Industriarbetet, exempelvis, måste värderas högre än nu – genom bättre arbetsmiljö, bättre löner och tryggare anställningsförhållanden. Är det kanske rent av så, att centerpartiet genom en parlamentarisk utredning vill söka komma undan denna värderingsfråga, som kommer att bli kontroversiell? Med tanke på den högerglidning som centerpartiet nu genomgår håller jag inte alls för otroligt att kravet på utredning kring den inre miljön närmast är en kamouflerande handling för att avleda intresset

från de reella motsättningar som finns emellan olika grupper i samhället.

Det finns enligt min och utskottsmajoritetens mening, herr talman, ingen anledning att bifalla motionen och därmed reservationen. Jag yrkar från den utgångspunkten bifall till utskottets förslag.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! När jag lyssnat på utskottets ordförande herr Göran Karlsson, måste jag säga att det han för fram som motiv för avslag på denna motion stämmer mycket väl överens med det som hävdades från socialdemokraternas sida 1962, när centern väckte sin stora miljömotion. De tankar och de förslag som där fördes fram är de stora diskussionsfrågorna i dag. Jag är övertygad om att den här frågan om tio år är lika aktuell som 1962 års motion är i dag. Uttrycken högerglidning och konservatism tror jag passar bäst beträffande herr Göran Karlsson själv, eftersom det är så svårt att övertyga honom om vad som är riktigt.

Herr Göran Karlsson säger att man inte skall ha någon övertro på utredningar; de kan inte lösa problemen. Jag vet att herr Göran Karlsson har varit med i många utredningar, men jag tror inte att han så helt vill underkänna utredningarnas arbete, som han själv varit med om, och de förslag han har lagt fram. Jag är väl medveten om att en utredning inte kan lösa människornas problem. Men vad vi strävar efter är ju att komma med förslag, att skapa förutsättningar och försöka undanröja orsakerna till många av de problem som människorna i dag har.

Detta skulle splittra och det skulle vara fullständigt omöjligt att komma någonstans, om man skulle tro herr Göran Karlsson. Vi har ju här sagt att det utredningsarbete som nu pågår är splittrat och att man inte får den övergripande miljöpolitiska målsättning som vi är i behov av.

Sedan refererade herr Göran Karlsson yttranden av tre remissorgan, och det var väl riktigt refererat. Men dessa remissorgan har sett från sina begränsade områden. De har yttrat sig endast om den verksamhet som de arbetar med, och de har inte tagit ställning till samordningen och den övergripande målsättning som vi anser vara så väsentlig.

Nej, herr Göran Karlsson, här är det inte fråga om fraser, utan här är det fråga om att få fram förslag och riktlinjer som undanröjer de problem som verkligen finns. Skulle man ta herr Göran Karlsson på orden, så har vi strängt taget inga problem i samhället i dag.

Fru HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Herr Karlsson i Huskvarna sade att människorna tvingas att bo där de kan få arbete. Är inte bara det skäl nog för en övergripande utredning i dessa frågor?

Herr Karlsson menade att vad jag sade inte hade någon konkret anknytning alls. Jag vill bara upprepa en sak, nämligen att jag anser att när vårt samhälle förändras så snabbt som sker, vore det mycket väsentligt om det fanns några som hade som arbetsuppgift att följa upp de oförutsedda konsekvenserna av förändringarna. Vi utreder och lagstiftar om en mängd reformer, men det finns ingen som direkt har som arbetsuppgift att följa upp de oförutsedda konsekvenserna.

Jag tror att en sådan utredning som motionärerna har föreslagit skulle

kunna arbeta med detta som en av tänkbara konkreta åtgärder för att komma till rätta med dessa problem – och föreslå riktlinjer för en sådan kritisk instans i samhället.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! När herr Gustavsson i Alvesta tar fram centerpartiets motion från 1962 och säger att den skulle ligga till grund för all den miljödebatt vi har i dag, så vågar jag säga att det är en övertro både på centerpartiets insats när det gäller miljön och på den motionens verkningar. I själva verket är det ju andra som varit drivande när det gällt miljöutvecklingen och försök att åstadkomma förbättringar därvidlag. Centerpartiet har haft en viss förmåga att göra PR kring sina förslag, men partiets praktiska insatser har sannerligen inte varit så stora. Skall man ta dessa insatser som utgångspunkt för att man nu skulle ha en parlamentarisk utredning om den inre miljön, så tror jag inte det blir så stora resultat.

Herr Gustavsson i Alvesta säger att jag inte har någon tro på de parlamentariska utredningarnas resultat. Jo, herr Gustavsson, det har jag, och jag har ju skildrat att boendeutredningen, barnstugeutredningen, servicekommittén och många flera är parlamentariskt tillsatta utredningar som behandlar just vår inre miljö. Det är på den vägen man skall åstadkomma resultat. Däremot tror jag inte -- det vill jag mycket klart säga ifrån -- att man med ytterligare en utredning, som skulle lägga sin "döda hand" över de andra, skulle nå några resultat. Det är därför jag har motsatt mig det här förslaget.

Sedan bara ett par ord till fru Hambræus som säger att det vore riktigt att man fick en utredning som skulle följa upp vad som hänt. Men de utredningarna, fru Hambræus, pågår ju. Det är de expertutredningar som arbetar på en mängd olika områden i samhället. Där följer man upp det. Men fru Hambræus kan väl inte tänka sig att om man tillsätter några parlamentariker, så skulle de kunna följa det här problemet bättre och lösa det, så att det skulle kunna ge resultat.

Beträffande bostäderna och det jag sade om att människorna ändå måste bo i närheten av de platser där de arbetar, så tillkommer det de organ som vi har att försöka skapa förutsättningar härför. Och det finns redan förutsättningar, fru Hambræus, om man anlitar de organ som vi har på det kommunala fältet och på andra områden, för att åstadkomma bättre miljöer där. Det är inte fråga om att utreda -- det är bara fråga om att omsätta det hela i konkret handling.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara än en gång erinra herr Karlsson i Huskvarna om centerns motion år 1962. De frågeställningar som togs upp i motionen 1962 är de frågeställningar som är högaktuella i dag när det gäller miljödebatten. Men den gången ville inte herr Karlsson vara med. Då talade man om att det var en julgransprydnad, om att man inte kunde lagstifta om lyckan osv. Men efter olika framställningar här har det blivit en debatt, och det har hänt mycket.

Vi kan inte lägga fram en proposition -- det är regeringen som skall

göra det, herr Karlsson.

Sedan är det bara att konstatera att här finns utredningar, men de omfattar inte på långt när alla de frågeställningar som vi tar upp i motionen. Och framför allt: Man får inte den samordning som vi efterlyser.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Socialutskottets värderade ordförande herr Karlsson i Huskvarna såg centerpartiets och folkpartiets reservation i det här ärendet som ett exempel på centerpartiets påstådda högerglidning på senare tid. Jag vill då i klarhetens intresse påpeka att utskottsmajoriteten denna gång utgörs av utskottets moderata och socialdemokratiska ledamöter. Jag överlåter åt kammarens ledamöter att bedöma vem som har glidit och huruvida glidningen har skett åt vänster eller åt höger.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Att herr Carlshamre står på utskottsmajoritetens linje behöver ju inte innebära att det här inte skulle kunna vara en glidning av centern. Lägg märke till, herr Carlshamre, att jag sade att centerpartiet gjort på detta sätt för att kamouflera sitt verkliga högerglidande.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 36 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Alvesta begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	199
Nej	–	116
Avstår	–	3

§ 22 Meddelande ang. nästa veckas sammanträden

Herr TALMANNEN yttrade:

Kammarens bordläggningssplenium tisdagen den 16 november börjar kl.

15.00, dvs. en timme tidigare än vad som angivits i den preliminära planen, för att bereda tid för besvarande av interpellationer och enkla frågor.

Såvitt kan bedömas av föreliggande uppgifter om bordläggning av utskottsbetänkanden blir det sannolikt nödvändigt att anordna kvällsplenum onsdagen den 17 november.

Arbetsplenum kommer att anordnas även torsdagen den 18 november. Sammanträdet nämnda dag inledes kl. 14.00 med en frågestund.

Fredagen den 19 november anordnas i enlighet med den preliminära planen ett bordläggningsplenum kl. 15.00.

§ 23 Föredrogs

Kulturutskottets betänkanden:

Nr 22 i anledning av motion om anläggande av en rikssport- och friluftsanläggning

Nr 23 i anledning av motion om ett rekreativsinstitut i Jämtlands län

Nr 24 i anledning av motion om kyrkomusikorganisationen m. m.

Nr 25 i anledning av motion om anställningsvillkoren för kyrkomusiker i frikyrkorna

Utbildningsutskottets betänkanden:

Nr 22 i anledning av motion om orientering inom tandläkarutbildningen angående de handikappades problem

Nr 23 i anledning av motion angående sexualundervisning för vuxna

Trafikutskottets betänkande:

Nr 23 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av Trollhätte kanal, m. m.

Jordbruksutskottets betänkande:

Nr 52 i anledning av motioner angående mätningen av luftföroreningar

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 24 Biologisk kontroll, m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 54 i anledning av motioner angående biologisk kontroll, m. m.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! I jordbruksutskottets betänkande nr 54 med anledning av vår motion, nr 23, om åtgärder för biologisk kontroll genom bl. a. förstärkt insektspatologisk forskning understryker utskottet hur angeläget det är att erforderliga medel ställs till förfogande för den fortsatta forskningen på detta område. Utskottet går visserligen inte så långt att

Onsdagen den
10 november 1971

*Biologisk kontroll,
m. m.*

det understöder vår begäran om ett förslag till organisation av denna forskning, men det är en sak som det kan finnas anledning att återkomma till. Vi noterar med tillfredsställelse att utskottet denna gång och i detta sammanhang yttrat sig nästan ordagrant på samma sätt som vi i våras gjorde i vår reservation när det gällde en punkt i motion 989 angående forskning om giftfri odling.

Biologiska bekämpningsmedel finns det av en väldig massa olika slag från rovinsekter till frisläppande av steriliserade hanar och genetisk kontroll. Satsningen i Sverige på den här sortens forskning är enligt samstämmiga remissutlåtanden mycket blygsam och bör förstärkas. Förutsättningarna för biologisk bekämpning är ännu inte ens till närmelsevis nöjaktigt utredda, skriver t. ex. statens växtskyddsanstalt i sitt utlåtande. Det är bra att jordbruksutskottet nu tagit detta ad notam åtminstone så till vida att man markerat bristen och sagt att den måste avhjälpas.

Herr talman! Jag vill ytterligare ett ögonblick kommentera en detalj i utskottets behandling i samma betänkande av en annan motion, nämligen nr 1037 av herr Nilsson i Tvärälund m. fl. Där begärs en samordning av forskningsinsatser för att åstadkomma giftfri odling. Vissa remissinstanser har ställt sig välvilliga till detta, bl. a. lantbrukshögskolan i Uppsala. Denna institution nämner särskilt i sitt utlåtande att även biodynamikerna bör få vara representerade i ett sådant samrådsorgan för att ge kännedom om insatserna även från detta håll, möjlighet att bedöma dem och möjlighet att på ett tidigt stadium överbrygga eventuella motsättningar mellan olika intressen inom arbetsområdet. Jag vill gärna understryka denna lantbrukshögskolans inställning, som visserligen är unik bland remissinstanserna men som har sitt särskilda värde genom att lantbrukshögskolan faktiskt har en del experiment med det biodynamiska odlings sättet bland sina arbetsuppgifter, och dess företrädare bör alltså veta vad de talar om.

Utskottet nämner inte dessa synpunkter i sitt betänkande och anser inte att något särskilt samarbetsorgan är behövt men uttalar sig i största allmänhet för att möjligheterna till en alternativ användning av biologiska hjälpmedel blir närmare klarlagda. För min personliga del tror jag att man därmed bör öppna dörren även för de biodynamiska experiment som visar sig bärkraftiga och inte avvisa dem på dogmatiska grunder.

Med dessa motiveringar, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i jordbruksutskottets betänkande nr 54.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr Börjesson i Falköping (c).

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Herr talman! Jag behöver kanske inte yrka bifall till utskottets hemställan nu när fru Anér har gjort det. Men jag vill liksom hon understryka att utskottet har varit synnerligen positivt. Utskottet har särskilt understrukit behovet av ökad forskning. Kan vi därigenom

komma fram till andra odlingsmetoder är det bara ett tacknämligt resultat. Jag hoppas därför att vad utskottet skrivit så småningom skall leda fram till ökad och intensifierad forskning.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Den här frågan har berörts av riksdagen under ett par år – inte lika allsidigt som denna gång, men vi har behandlat yrkanden om anslag till forskningen på det biologiska området. Varje gång har riksdagen varit mer eller mindre välvillig och sagt: Ja, vi tycker att det skall ges mer pengar till denna forskningsgren, eftersom så mycket händer ute i världen och hos oss själva på detta område. Men trots detta händer för lite på forskningssidan. Forskarna säger själva att de har alldeles för få penningmedel för att kunna ge sig in allvarigare på detta område och att de behöver använda de pengar de får enbart på biocidforskning; det ges inget utrymme för att i tillräcklig grad angripa det biologiska och ekologiska forskningsområdet. Det kommer så mycket nya preparat och det händer så mycket nytt i fråga om gödselmedel osv. att man måste koncentrera sig på detta.

Nu har utskottet och utskottets värderade ordförande sagt, att man varit mycket positiv och att man hoppas att statsmakterna verkligen uppmärksammar detta område mer. Jag har inte samma förtroende för statsmakterna i det sammanhanget sedan jag följt dessa frågor i ett par år.

Jag tror att det är nödvändigt att riksdagen, för att vi skall få ordning, ett kommande år anslår särskilda medel för denna forskningsgren så att vi kan tränga ned på den biologiska sidan. Det gäller inte enbart biocidfrågan, utan det gäller över huvud taget den biologiska odlingsformens möjligheter att frambringa livsmedel som är av hög kvalitet och som passar in i vår miljö på ett annat sätt än för närvarande.

Jag skulle alltså gärna ha sett att det samråd som motionärerna föreslår hade kommit till stånd. Det förhåller sig nämligen inte på det viset som lantbrukshögskolan och en del andra institutioner säger, att man har ett grepp om detta. Man forskar i parceller men bedriver ganska lite praktisk forskning på den biologiska sidan. En rad jordbrukare och även trädgårdsodlare engagerar sig personligen i detta, och det skulle vara önskvärt att följa upp vad som verkligen händer. Men för detta finns inte tillräckligt mycket pengar.

Enskilda institutioner och fonder har anslagit pengar till personer på lantbrukshögskolan för forskning på detta område; man har anslagit av privata medel en hel del pengar till vissa agronomer och professorer för sådan forskning. Men att statsmakterna är relativt njugga och oförstående inför vad som är på väg på detta miljöområde råder det inget tvivel om. Jag förväntar mig att man tar litet hårdare grepp om detta – jag tror att forskarna själva önskar det. I den diskussion, som förs om den biodynamiska odlingen eller den biocidfria odlingen, har svenska forskare uttalat att de vill arbeta mer med dessa frågor.

Om man börjar starkt intressera sig för dessa frågor, får man gärna en klick på sig att man är biodynamiker, vilket tyvärr har blivit någonting av ett skällsord i biologiska sammanhang. Jag tror att man får lov att klargöra vad detta begrepp innebär. Självtalar jag inte om biodynamisk

odling utan mera om biologiskt balanserad odling, som är en form av en nedtrappning av de starkt biocidhaltiga syntetiska gödselmedel som för närvarande används.

Jag har, herr talman, inget yrkande ty då ställer man till en massa oreda utan att få något resultat. Jag hoppas att det till nästa år blir en verklig samordning av dessa frågor.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Jag har med intresse lyssnat på debatten. Det är frestande att deltaga i denna diskussion, men jag har egentligen begärt ordet för att säga något med anledning av motionen 1002, som alltså gäller frågan om de ekologiska och klimatologiska konsekvenserna av de stora hyggesytor som det moderna skogsbruket, speciellt i Norrland, just nu arbetar med.

Anledningen till att jag har kommit att intressera mig just för detta är att vi i Samfundet för hembygdsvård på vårt årsmöte i Sundsvall hade ett estradsamtal om dessa problem, då det spontant kom fram synpunkter från människor, som bor och lever vid dessa områden. Framför allt var det hyggenas estetiskt föga tilltalande utseende som var det avgörande för dessa människors önskemål om att den fortsatta stora kalhuggningen i sammanhängande område i görligaste mån skulle upphöra. Men självfallet kan det finnas anledning att forska även med tanke på de markförändringar som kan uppstå i samband med kalhuggning. Det finns därför skäl i att understryka de synpunkter som utskottet här har framfört. Jag hänvisar också till remissinstanserna, bl. a. Sveriges skogsägares riksförbund, som finner det angeläget att ökade forskningsresurser ställs till förfogande för att man skall kunna kartlägga dessa bebadade förändringar.

Det är väl känt att människor i andra länder och under tidigare tidsepoker mycket framgångsrikt har lyckats förändra förutsättningarna för mänskligt och annat högtstående liv genom att förstöra skogar, vilket har haft till följd att betydande förut be vuxna områden har förvandlats till öknar. Nu vill jag inte tro att något sådant skall hända här i Sverige, men även väsentligt mindre förändringar kan ju vara föga önskvärda.

Jag har därför, herr talman, velat begagna detta tillfälle att anföra att en betydande del av de hembygdsvårdare som är organiserade i Samfundet för hembygdsvård anser att dessa sammanhängande kalhyggen påverkar kulturlandskapet och stämningarna där och att de därför i görligaste mån skall begränsas. Det kan vara angeläget att även från rent ekonomiska och andra synpunkter få till stånd en forskning på detta område.

Jag vill med det anförda, herr talman, understryka att vid en fördelning av de av riksdagen till förfogande ställda medlen för forskning i skogliga sammanhang största möjliga belopp kanaliseras till lösandet av detta problem.

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Herr talman! Jag begärde ordet när herr Lothigius ville underkänna samrådsförandet på detta område. Jag vill då understryka att vi i

utskottsbetänkandet refererar till naturvårdsverket och till statens råd för skogs- och jordbruksforskning, som säger att de olika institutioner och företag som nu arbetar med de här frågorna på det hela taget synes ha goda kommunikationer sinsemellan. Statens växtskyddsanstalt säger också att man bör vänta med ett samordningsorgan till dess att man får se resultatet av det utredningsarbete som kan framläggas av en av anstalten föreslagna arbetsgrupp för ändamålet.

Det förekommer alltså redan en samordning mellan forskningsåtgärderna. Därtill kan nämnas att det även på det internationella planet, i varje fall inom de nordiska länderna, finns ett sådant samråd.

Jag kan inte underlåta att nu, sedan herr Lothigius visat sitt intresse för den biodynamiska odlingen, säga några ord därom. Jag respekterar det intresset, men här som i så många andra fall finns det två sidor av problemet. Jag vet att herr Lothigius har förfäktat möjligheten att övergå till s. k. biodynamisk odling. Han visar då på vissa enstaka resultat där det har lyckats. Så länge det görs några enstaka försök är det självklart att de lyckas, eftersom grannarna till sådana odlare bekämpar ogräs, parasiter och skadedjur och på det viset skyddar även de enstaka biodynamiska odlingarna.

I Sverige har vi biodynamisk odling på endast 0,07 procent av den odlade arealen. Om man skulle övergå till sådan odling i större utsträckning skulle vi sannolikt få tillbaka en hel del av de växtsjukdomar som vi nu har lyckats hålla tillbaka. Det sägs att vi redan nu, genom att man har upphört med kvicksilverbetningen, har fått tillbaka strimsjukan på kornet. Om man fortsatte i större utsträckning, skulle jag tro att andra sjukdomar, både på korn och vete – kanhända också på andra växter – snart skulle infinna sig igen.

Men, för allt i världen, om det är praktiskt och ekonomiskt möjligt att frambringa en s. k. "giftfri odling" bör vi naturligtvis försöka det, men där krävs det en ökad och intensifierad forskning, så som vi har sagt. Jag tror emellertid att vägen till ett sådant mål som "giftfri odling", som det heter i motionen nr 1037, ännu är ganska lång, och forskningsfältet är stort. Om vi en dag kommer så långt, att det blir möjligt att ersätta de nuvarande bekämpningsmetoderna och de nuvarande odlingsmetoderna med andra, som är mindre farliga, finns det naturligtvis ingen anledning att hålla kvar det gamla. Det är också det som utskottet avser när vi skriver så starkt som vi gör om en ökad forskning.

Sedan vill jag också säga – och det är den andra sidan av saken – att inte heller biodynamisk odling och biologiska bekämpningsmetoder är alldeles riskfria. Vi bör ha klart för oss att kemiska substanser som man använder för att bekämpa låt oss säga ogräs eller parasiter nedbryts så småningom – ofta snabbt, men ibland tar det längre tid. Men om man använder virus, bakterier eller svampar som ett bekämpningsmedel, vet man inte vart det kan bära i väg. Dels kan dessa bakterier etc. föröka sig på ett sätt som icke är önskvärt, dels kanske de genom mutationer kan ge upphov till nya sorter, som i dag är okända för vetenskapen. Här får vi alltså vara försiktiga så att vi inte ersätter en sak med en annan, som kan bli minst lika farlig. Innan vi övergår till mera omfattande biologisk odling och bekämpning måste vi veta att det finns tillräckliga garantier

för att de nya odlingsmetoder man pläderar för är fullt jämförbara med dem vi har nu och att de inte medför ej önskade konsekvenser. Detta bör man ha klart för sig när man pläderar för dessa saker, hur önskvärda de än är.

Om vi skulle vidta mera markanta inskränkningar i användningen av nuvarande bekämpningsmedel och konstgödselmedel, kan vi inte bortse ifrån att detta sannolikt skulle innebära en avsevärt minskad produktion just nu. Vi skulle förmodligen inte kunna upprätthålla vår försörjningsgrad vid den nivå vi tänkt oss, och vi skulle säkerligen också få en betydligt dyrare produktion än den vi nu har. Det har sagts att priset på livsmedlen skulle behöva höjas med minst 20 procent, om man i större utsträckning ginge över till en sådan odling. Det är sannolikt att den siffran är tagen i underkant.

Med all respekt för dem som ivrar för annan odlingsteknik och minskad användning av nuvarande bekämpningsmedel vill jag ändå mana till att gå försiktigt fram och att vi, innan vi ersätter det nuvarande med något annat, är helt säkra på att detta nya inte får icke önskade effekter. Detta är vad forskningen skall klara av.

Utskottet slutar med att hemställa att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört, och då tror jag att motionärerna och även herr Lothigijs har all anledning att vara nöjda med utskottets skrivning.

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är tillfredsställande att en f. d. jordbruksminister och en i jordbrukskretsar här i landet så framstående jordbrukare har en så positiv inställning till problemen. Jag noterar detta med tacksamhet.

Den första frågan gällde samordningsorganet. Även om jag sitter i naturvårdsverkets naturvårdsråd litar jag i det sammanhanget kanske litet mer på lantbrukshögskolans möjligheter att bedöma riktigheten av att samordna denna forskning, där många olika organ och även många enskilda människor lägger ned energi, arbete och pengar av intresse för att få vara med och medverka. Därför tycker jag att lantbrukshögskolans förslag är det riktiga. Växtskyddsanstalten har sagt att man i princip är med på detta.

Sedan vill jag inte uppta någon lång diskussion om biologisk odling.

Det enda jag vill säga i det här sammanhanget, för att gå in på alla de problemställningar som herr Hansson i Skegrie tog upp, är att biodynamikern eller, som jag vill säga, den som arbetar för en balanserad biologisk odling – jag vill inte använda ordet biodynamisk därför att det har gått troll i ordet – söker utveckla växtens egen skyddskraft för att på den vägen skapa underlag för att jorden skall kunna fungera på ett riktigt sätt. Det är det som är hela metodiken. Ju mer biocider, ju mer gödselmedel av syntetisk art man använder, desto mer biocider måste man använda, och desto större risk finns det enligt vad forskarna säger för angrepp på våra växter. Det är hela tesen i det sätt man skall arbeta på.

För att kunna forska på detta område måste man naturligtvis få odlingar på så stora områden att man är oberoende av den bekämpning med biocider som sker på intilliggande jordbruk. Då först kan man säga

huruvida denna bekämpning i omgivningen har något inflytande eller inte. Det finns ute i Europa många bevis på att man under 20 – 25 år har drivit biologiskt jordbruk med ett mycket gott ekonomiskt resultat. Det är det vi vill få forskningspengar till och göra undersökningar om.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Det föreliggande jordbruksutskottets betänkande nr 54 är rubricerat: Jordbruksutskottets betänkande i anledning av motioner ang. biologisk kontroll, m. m. Jag vill inte påstå att rubriken är missvisande, men den är väl ändå inte helt rättvisande. Jag skulle nog i rubriken vilja ha fram motionernas yrkanden och argumentering för ökad forskning och samordning av forskningen för att man skall kunna veta mera om de olika förutsättningarna på det område som vi nu diskuterar.

Som motionär, herr talman, är jag tillfredsställd med utskottets skrivning. Jag är också mycket glad över den inställning som såväl konsumenter som producenter har vad det gäller nödvändigheten att få fram riktiga kvalitetskriterier för våra livsmedel. Härför fordras mera forskning.

Som motionär har jag under några år framhållit att forskningsresurserna på detta område är helt otillfredsställande. De har dessutom inte prioriterats som önskvärt vore. Nu får man hoppas att utskottets *starka* skrivning, som utskottets ordförande uttryckte det, kommer att medföra att Kungl. Maj:t redan till nästa år prioriterar medel just för detta ändamål så att den forskning vi redan har på detta område kan bli mera omfattande och inträngande än vad som hittills varit fallet.

Herr Hansson i Skegrie varnade litet i marginalen för vad som skulle kunna inträffa om vi missbrukade biologiska medel inom jordbruket, trädgårdskötseln och livsmedelsproduktion över huvud taget. Det är alldeles klart att missbruk av naturens krafter alltid hämmar sig. Det anförande som utskottets ordförande här senast höll var väl också en mycket god argumentering för att här behövs större resurser för forskning. Jag tror att alla är medvetna om att någon kraftig omvälvning av odlingsmetoder av olika skäl inte är möjlig i vårt land. Vi vet för litet om möjligheterna att ersätta olika gifter och besprutningsmedel och vad som då händer. En upptrappning av giftanvändningen är helt oacceptabel med hänsyn till att vi måste uppmärksamma kvaliteten på våra livsmedel. En successiv nedtrappning däremot tror jag är möjlig parallellt med en ökad forskning och en ökad insikt om vad markerna och växterna tål med nuvarande odlingsteknik och lönsamhetsanspråk. Jag tror också att vi måste försöka få fram kriterier för vad som verkligen är kvalitet då det gäller livsmedel. Nu mäts enligt min uppfattning avkastningen alldeles för mycket i kvantitet. Tyvärr saknar vi fasta kriterier för vad som är en god kvalitet i djupaste mening.

Vi som har intresserat oss för detta, i synnerhet personer som har varit eller är vegetarianer, har smakat på vad kvalitet betyder och vet vad naturenlig odling betyder för smaken och kvaliteten på livsmedel, och inte minst för hållbarheten.

Det finns forskning ute i världen på detta område, men tyvärr har, enligt min uppfattning i varje fall, forskningen på detta fält i det

Onsdagen den
10 november 1971

*Biologisk kontroll,
m. m.*

närmaste helt förbisetts av motsvarande institutioner i vårt land.

Jag går ut ifrån att den skrivning som utskottet gör här är stark som herr Hansson sade och uppfattas som sådan i kanslihuset och att omedelbara åtgärder i form av ökade medel och resurser i övrigt kommer att ges denna forskning.

Jag hoppas också att forskningen kommer att pröva metoder som ännu inte är prövade i vårt land och att svensk forskning kommer att få kontakter på vetenskaplig nivå med andra delar av världen där olika former av forskning pågår på detta område och där man – som herr Lothigijs nu senast berörde – genom mångårig praktisk odling har visat att det går att med dessa metoder odla ekonomiskt.

Men det hela beror naturligtvis i mycket hög grad på konsumentens värdering av begreppet kvalitet. Det är inte säkert att man kan få fram så stora kvantiteter, även om också det har visat sig möjligt och detta inte minst under år med i övrigt besvärliga växtodlingsförhållanden.

Summa summarum, herr talman, vill jag säga att jag är tillfredsställd med den skrivning som utskottet nu kommit med. Jag hoppas att kanslihuset nu uppmärksammar dessa frågor och värderar dem på samma sätt som jag förstår att utskottet och vi motionärer har gjort. Då förutsätter jag, trots att utskottet inte tryckt så starkt på samordning av forskningen, att även den saken tillgodoses.

Jag har, herr talman, inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr HANSSON i Skegrie (c) kort genmäle:

Herr talman! Om man riktar kritik mot livsmedlen -- som ju den siste ärade talaren ville göra då han påpekade att det var bättre smak etc. på produkter från de s. k. "giftfria odlingarna" -- så vill jag ha sagt att produkterna då de lämnar jordbrukare och trädgårdsodlare sannolikt är betydligt ofarligare än längre fram i distributionen då man genom förädling etc. ofta har blandat in en del främmande ingredienser som för konsumenten kan vara farligare än de många gånger mycket obetydliga mängder av eventuella giftrester som kan ha tillförts växterna från marken.

Men genom den nya livsmedelslagen får vi väl också större möjligheter att kontrollera de inblandningar som sker *efter* det att produkterna har lämnat odlarna.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Efter att ha hört herr Lothigijs, om jag fattade rätt, nästan påstå att man använder farliga preparat utan att riktigt känna till dem så vill jag erinra om att det var en väldig debatt här då det gällde DDT m. m. i skogsbruket. Giftnämndens beslut föregicks av en konferens med deltagande av ett hundratal företrädare för myndigheter, institutioner och organisationer. Framstående utländska experter på de toxikologiska, ekologiska och administrativa områdena deltog i denna konferens. Så visst tar man väl hänsyn till forskningen och experterna på detta område. Jag tror inte man vidtar så här viktiga åtgärder utan att i någon mån känna till verkningarna av giftpreparaten. Vi vet också att det

utfärdades ett förbud mot dem. Sedan kan man få dispens för vissa preparat då det gäller skogsplantering.

Jag har velat nämna detta med anledning av den stora diskussion som har förts i denna fråga.

Jag hade vidare inte tänkt begära ordet för att beröra kalhyggena, men när herr Svanström yttrade sig tänkte jag att det kanske är viktigt att jag säger några ord om detta med hänsyn till att jag dagligen står i sådant arbete och ibland måste genomföra stora kalhyggen.

Som påpekats i utskottsbetänkandet är hyggesupptagning faktiskt ingen nyhet. Sådan har tillämpats under många årtionden. Men den kritik som framförts häremot i tidningar och på annat sätt har många gånger varit ovederhäftig. Jag tror att vi kan hålla med om detta. Personer som inte känner till förhållandena har skrivit artiklar som många gånger för en skogsman verkat härresande. Därmed har jag dock inte under alla omständigheter försvarat upptagandet av stora hyggen.

Vi vet vidare att mekaniseringen naturligtvis har bidragit till att hyggenas storlek har ökat väsentligt. För er som kanske inte känner till det vill jag påpeka, att vi också har många vackra hyggen. Jag tänker på de vackra fröställningar som man kan få se på kalhyggen i Norrland. Om dem sägs det aldrig något. Det finns hyggen som kan medverka till att försköna landskapsbilden genom förbättrad utsikt m. m. Detta är dock inget försvar för hyggesupplägningen över lag.

Kungl. Maj:t har uppmärksammat denna fråga, och vidare har som bekant statens naturvårdsverk tillsatt en arbetsgrupp, i vilken deltar representanter för domänverket, skogsstyrelsen, skogshögskolan och Sveriges skogsägareföreningars riksförbund. Denna arbetsgrupp studerar följderna från naturvårdssynpunkt av utvecklingen av skogsbrukets avverkningsmetoder, framför allt hyggesupplägningen. Det faktamaterial som gruppen får fram kommer att offentliggöras.

Vidare har anslaget i statsbudgeten för den skogliga forskningen ökat med 415 000 kronor. Detta är kanske otillräckligt, och det borde utgå större medel till denna forskning. Några faktauppgifter tycker jag att man har rätt att nämna. Skogsstyrelsen har i denna fråga sagt följande:

”Vid en jämförelse med aktuellt läge räknar man således med en fortgående ändring i relationerna mellan skogsodling och självföryngring till den senares nackdel. Man torde kunna räkna med att en ökad föryngringsareal kommer att innebära större sammanhängande områden med kalmare eller plantskog. Stora sådana områden finns redan i norra Sverige — främst beroende på” — och det är viktigt — ”att dessa områden tidigare varit beväxna med övermogna naturskogsbestånd.” Det är bl. a. därför som dessa hyggen har tillkommit. De stora skogsområden det gäller har varit improduktiva.

Skogsstyrelsen fortsätter på följande sätt:

”Aktuell åldersklassfördelning jämte stora olikheter i skogsmarkernas produktionsförmåga i södra Sverige medför att upptagande av tillnärmelsevis så stora hyggen som i Norrland endast kan vara berättigat i undantagsfall. Den i regel höga bestockningen och goda avsättningsläget hos slutavverkningskogarna i södra Sverige medför även att ett tillgodo-seende av lönsamhetssynpunkterna inte alls kräver samma hyggesstorlek

Onsdagen den
10 november 1971

*Biologisk kontroll,
m. m.*

som i Norrland.”

Jag vill trösta sörmlänningarna med detta uttalande från skogsstyrelsen. Skogsstyrelsen anför vidare:

”Några sifferuppgifter på de enskilda föryngringsytornas storlek kan ej redovisas. I Norrland torde man nu ha passerat maximum och den nya tekniken möjliggör troligen en minskning av det enskilda hyggets storlek.” Insektshärjningar m. m. påverkar naturligtvis dessa stora hyggen.

Något som också är intressant är att man vid studier som genomförts vid skogshögskolan sökt beräkna vilka inoptimalförluster skogsbruket kan åsamkas vid hänsynstagande till naturvårdsintresset. Låt oss utgå från två områden om ca 1 400 respektive 800 hektar! Det beräknade nuvärdet av inoptimalförlusterna på avkastningen i ett skogsbruk där naturvårdshänsyn har tagits i förhållande till avkastningen av ett rationellt skogsbruk är i genomsnitt 500 kronor respektive 800 kronor per hektar.

Man måste således väga de här uppgifterna och ta hänsyn till de verkliga förhållandena. Det är också tacknämligt, tycker jag, att naturvårdsverket nu har tillsatt en grupp som kommer att ta upp den här diskussionen på ett sakligt sätt.

Till sist säger skogsstyrelsen: ”Ett hänsynstagande till landskapsbilden i allmänhet som i dag krävs är att stora hyggen ej tas upp i känsliga områden.” Jag har själv stått inför den uppgiften, när jag har stämplat intill en köping och tvingats att gå emot min chef, som var jägmästare, och säga att jag inte gick med på den avsedda hyggesuppläggningsen, utan att vi måste fara varsamt fram. Jag fick faktiskt som jag ville, så den möjligheten finns.

Med detta har jag inte hävdats att vi inte skall ha stora hyggen utan velat understryka att det måste göras avvägningar. Vissa bolag och skogsägarföreningar har också kommit överens om att begränsa hyggerna. Önskemålet att det skall tas miljöhänsyn i samband med skogsbruk är alltså ingen nyhet, och jag hoppas att de träffade överenskommelserna skall ge resultat.

Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Herr Wikner sade att många som skriver om dessa problem inte förstår frågorna. Nu har vi fått höra ett gott anförande från en man som sysslar med skogsvård och som enligt vad jag förstått har gjort det länge. Jag har i stort sett kunnat finna att det han sagt naturligtvis äger sin riktighet, och jag konstaterar att herr Wikner säger sig inte vilja försvara de stora hyggerna. Det han sade allra sist visar ju också att han personligen har medverkat till att behålla befintliga miljövården.

Detta tycker jag är värdefullt att notera, och jag skall inte förneka att vissa föryngringar även kan ge positiva drag åt landskapet. Särskilt vill jag understryka att fröställningar ofta ger en ganska trivsamt landskapsbild.

Men jag har ändå velat säga att de organ som sysslar med dessa frågor är uppmärksamma på de problem som jag anför. Domänverket säger t. ex. att man inte vill avstyrka att en utredning av den art motionärerna

föreslagit kommer till stånd och anför vidare: "Denna utredning bör ges en inventerande och kartläggande inriktning. Den bör därigenom kunna utgöra ett värdefullt underlag för bedömning av fortsatta forskningsinsatser." Skogsstyrelsen säger att forskningen har sin uppmärksamhet riktad på följderna av de verkligt stora hyggesytorna. Som herr Wikner själv anförde har statens naturvårdsverk tillsatt en arbetsgrupp med representanter för skogsbruket och forskningen. Däri ingår företrädare för domänverket, skogsstyrelsen, skogshögskolan och Sveriges skogsägareföreningars riksförbund.

Jag tror emellertid att det är angeläget att vi här och i andra sammanhang uppmärksammar dessa frågor. Den samlade landskapsbilden är ju en sak som inte bara berör oss skogsägare eller domänverket som skogsägare, utan den berör också den stora allmänheten, alla de människor som färdas genom landskapet eller utnyttjar det för sin rekreation. Vi kan väl konstatera, herr talman, att alla som har yttrat sig på den här punkten i dag är ense om att forskning bör bedrivas och att åtgärder måste till för att i möjligaste mån en avvägning skall kunna ske mellan å ena sidan de rent ekonomiska hänsynstagandena och å andra sidan angelägenheten av att få en så trivsam landskapsbild och en så god miljö som möjligt i det här sammanhanget.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! När jag nämnde att vissa som uttalar sig i tidningar kanske inte har förstått frågorna, så begrep väl herr Svanström vem jag äsyftade. Det kan ju inte vara någon av dem som känner till förhållandena.

Sedan kan jag inom parentes säga att jag påtalade när Länsplan 70 för Jämtlands län behandlades att man när det gäller kalavverkningar skall ta hänsyn till turistområden, samhällen m. m. Jag hoppas att jag, som herr Svanström sade, i någon mån bidragit till att bevara landskapsbilden, och jag kommer att fortsätta mina strävanden på det området.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 25 Utlännings förvärv av svenskt medborgarskap, m. m.

Föredrogs inrikesutskottets betänkande nr 26 i anledning av motion angående utlännings förvärv av svenskt medborgarskap, m. m.

I detta betänkande behandlades motionen 1971:158 av herr Helén m. fl. (fp), vari hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde

A. att förslag framlades om ändring i lagen om svenskt medborgarskap av innebörden att utlänning, som vistats i landet sedan fyra år — dock vad gällde nordisk invandrare två år — skulle kunna erhålla svenskt medborgarskap.

Onsdagen den
10 november 1971

*Utlännings förvärv
av svenskt med-
borgarskap, m. m.*

C. att en översyn gjordes av gällande lagstiftning i syfte att undanröja vissa särbestämmelser, av i motionen exemplifierat slag, som inskränkte invandrarnas rättigheter.

Motionen hade, såvitt avsåg yrkande under punkt B om borttagande av avgiften för svenskt medborgarskap, behandlats av skatteutskottet (betänkande nr 27).

Utskottet hemställde

1. att motionen 1971:158, såvitt angick yrkandet A, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

2. att motionen 1971:158, såvitt angick yrkandet C, inte föranledde någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits beträffande tidskravet för naturalisation (punkt 1 i hemställan) av herrar Eriksson i Arvika (fp) och Carlström (fp), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1971:158, såvitt angick yrkandet A, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört i fråga om reformering av reglerna om naturalisation.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande invandringsdiskriminerande lagstiftning av herrar Eriksson i Arvika (fp) och Carlström (fp).

Herr CARLSTRÖM (fp):

Herr talman! I inrikesutskottets betänkande nr 26 behandlas folkpartimotionen 158 med herr Helén som första namn rörande bl. a. utlännings förvärv av svenskt medborgarskap.

Motionen utmynnar i att den tid som utlänningar måste vänta på att få bli svenska medborgare bör avkortas från nuvarande sju år till fyra år vad gäller utomnordiska medborgare och från tre år till två år när det gäller invandrare från de övriga nordiska länderna. En av motiveringarna för yrkandet i motionen är att invandrarna snabbare skall få möjlighet att utöva sina politiska rättigheter.

Inrikesutskottet har i sitt betänkande uttalat att många skäl talar för en sänkning av tidskravet vid naturalisation, men med hänsyn till att frågan övervägs i pågående utredning och då ändringar i berörda regler bör föregås av överläggningar med övriga nordiska stater är utskottet för närvarande icke berett att ta ställning till vilken tidsgräns som är lämpligast. Utskottet utgår från att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på frågan.

Denna utskottets skrivning kan synas vara så positiv att skäl för reservation icke föreligger. Emellertid har folkpartirepresentanterna i utskottet starkare velat markera angelägenheten av att denna för invandrarna så viktiga fråga löses så snabbt som möjligt och föreslår att Kungl. Maj:t omedelbart aktualiserar frågan hos de övriga nordiska ländernas regeringar med sikte på en sänkning av tidsgränsen. Vi hemställer också att detta yrkande ges Kungl. Maj:t till känna.

Den skrivningen hade stämt väl överens med den skrivning som

Onsdagen den
10 november 1971

*Utlännings förvärv
av svenskt med-
borgarskap, m. m.*

konstitutionsutskottet gjort vid behandlingen av motionen 227 av herr Boo m. fl. som gäller invandrarnas rätt att snabbare få kommunal rösträtt.

Vid inrikesutskottets resa i somras i sydöstra Sverige besöktes även Olofström, och utskottet hade då tillfälle att konfronteras med invandrare. Den första fråga som en av invandrarna ställde var just varför det behövde dröja så länge innan svenskt medborgarskap kunde erhållas. De invandrare som tänker stanna i landet behöver knappast längre tid på sig för att komma till klarhet om de vill stanna eller ej än de föreslagna fyra åren, respektive för nordiska medborgare två år.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Vad sedan gäller punkten C i motionen 158 och som anknyter till motionen 134 och gäller förslag om översyn av vissa lagtexter, som av utlänningar kan uppfattas som diskriminerande, t. ex. att utlänning icke får bli statstjänsteman eller ens erhålla anställning i invandrarverket och inte heller får vara styrelseledamot i bostadsrättsförening utan att dispens från förbudet erhållits, har herr Eriksson i Arvika och jag själv i särskilt yttrande poängterat hur angeläget det är med en översyn av den lagstiftningen och förutsätter att resurser ställs till förfogande så att frågan blir utredd antingen genom invandrarverkets eller invandrarutredningens försorg.

Vi utgår således ifrån att de medel som invandrarverket begärt i sina petita ställs till verkets förfogande så att utredningen kommer till stånd, och vi har därför avstått ifrån att reservera oss.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Vi har ju redan här i kammaren -- och det har också herr Carlström påpekat -- haft en debatt som snuddar vid dessa problem, men samtidigt tror jag att det är ganska viktigt, att man håller isär dessa två frågor om rösträtt vid kommunalval och om medborgarskap i detta land. Kanske hade det trots allt varit lämpligt om vi samtidigt hade diskuterat dessa frågor, men uppläggningsen av dagens arbete har inte möjliggjort det. Jag tror emellertid att det är riktigt, som herr Björk i Göteborg påpekade i debatten om konstitutionsutskottets betänkande nr 47, att många invandrare, särskilt de nordiska, bara är här för att arbeta en tid. Speciellt de finländare som arbetar här vill i många fall inte räknas som invandrare.

Det är alltså två skilda frågor, om man skall få rösträtt eller om man skall få medborgarskap.

Tre förhållanden har gjort att vi i utskottet inte direkt har velat ta ställning till frågan om att utlänning som vistats i landet sedan fyra år -- eller vad gäller nordisk invandrare två år -- skall kunna få svenskt medborgarskap. För det första bör en sådan här fråga bli föremål för en grundlig remissbehandling. För det andra har vi i fråga om medborgarskapsreglerna haft ett nordiskt samarbete sedan slutet på 1800-talet. Att vi i Sverige plötsligt ensidigt skulle ändra dessa regler, med det intima nordiska samarbete vi har inom socialpolitiken genom konventioner och dylikt, anser vi inte lämpligt. För det tredje utreds frågan av grundlagberedningen -- det framgick ju av konstitutionsutskottets betänkande nr 47.

Onsdagen den
10 november 1971

*Utlännings förvärv
av svenskt med-
borgarskap, m. m.*

I motionen och reservationen krävs att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ger till känna att reglerna för naturalisation bör ändras så att svenskt medborgarskap kan erhållas efter fyra respektive två år. Som utskottet påpekar kan det anföras många skäl för uppfattningen att en sänkning av tiden är lämplig. Vi anser dock att innan man tar slutgiltig ställning skall överläggningar äga rum med övriga nordiska länder om vilken tidsgräns som de kan betrakta som acceptabel. Vi finner det inte lämpligt att Sverige binder sig för en ståndpunkt redan nu, även om det kan tyckas som om konstitutionsutskottets betänkande, där man talar om önskvärdheten av åtgärder för en väsentlig förkortning är ett sådant ställningstagande. Frågorna om medborgarskap skall dock behandlas av inrikesutskottet.

Jag yrkar därför bifall till inrikesutskottets hemställan.

Herr CARLSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag vill erinra om att riksdagen i dag har beslutat i det ärende som jag förut berörde. Riksdagen har på konstitutionsutskottets förslag nämligen gått ifrån tanken att ändra på den kommunala rösträtten för invandrare och i stället sagt att man väsentligt vill avkorta tiden för erhållande av svenskt medborgarskap. Det tycker jag är synnerligen angeläget att framhålla.

Herr Fagerlund vill att vi skall ta kontakt med de andra nordiska länderna innan frågan avgörs. Det har vi reserverat också sagt i vår skrivning. Därvidlag sammanfaller alltså synpunkterna.

Herr FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade att vi bör hålla kontakt med de nordiska länderna men att vi inte skall ha en förutfattad mening om hur långt vi skall sänka kravet på vistelsetiden.

I konstitutionsutskottets betänkande nr 47 sägs att åtgärder övervägs för en väsentlig förkortning av vistelsetiden. Men som jag förut framhöll ligger frågor om medborgarskap inom inrikesutskottets handläggningsområde.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Med anledning av vad herr Fagerlund sade här från talarstolen, både i sitt första anförande och alldeles nyss, hoppas jag att den här viktiga frågan inte på något sätt kommer i kläm mellan verksamhetsområdena för de två olika utskotten, konstitutionsutskottet och inrikesutskottet. Jag beklagade ju för någon timme sedan, i samband med behandlingen av konstitutionsutskottets betänkande nr 47, att vi inte kunde få en sammanfattande debatt om de här sakerna, och jag blir kanske ännu mer fundersam när man nu börjar dra upp olika riktlinjer i fråga om de båda betänkningarna.

Det är väl ingenting att invända mot de tre punkter som herr Fagerlund nämnde i sammanhanget: remissbehandling, nordiskt samarbete och att frågan är under utredning. Men det hindrar ju inte att riksdagen ger till känna en viljeyttring och säger åt vilket håll man önskar att det hela skall gå, för den händelse man nu har en sådan uppfattning.

Det var emellertid inte med tanke på detta, herr talman, jag begärde ordet, utan anledningen var närmast det särskilda yttrande som har fogats till inrikesutskottets betänkande. Där talar man om den andra punkten i motionen, som rör invandrardiskriminerande lagstiftning. Jag förutsätter, liksom herr Carlström gjorde, att inrikesutskottets skrivning innebär att utskottet påpekar för vederbörande statsråd – närmast finansminister Sträng – att här behövs pengar till den utredning som invandrarverket har tänkt sig. Jag tycker nog att det är litet för svagt skrivet av utskottet, när det bara nämner att ett centralt ämbetsverk har begärt pengar hos vederbörande departementschef för att verkställa ett arbete som verket finner angeläget. Utskottet lämnar alltså utan vidare frågan därhän med påpekande att en sådan begäran är gjord. En sak är ju att begära pengar, en annan sak är att få dem. Rödkritan begagnas ju, som herr Fagerlund väl vet, ganska hårdhänt av finansministern när petita kommer fram från olika centrala ämbetsverk. Men förutsätter inrikesutskottet verkligen att de här pengarna skall ställas till invandrarverkets förfogande, så skall ingen vara mer tacksam än jag.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Jag nämnde inte någonting om det särskilda yttrandet, eftersom de folkpartister som tillhör utskottet tydligen varit överens om att de initiativ som har tagits av invandrarverket plus det faktum att invandrarutredningen sysslar med de här frågorna är skäl nog för att ställa sig avvaktande. Jag håller fullständigt med herr Hamrin när han talar om det viktiga i de här spörsmålen, men även de behandlas i mycket stor utsträckning av invandrarutredningen. Vad man mest behöver göra är kanske därför att bevaka att kommande lagstiftning och lagändring inte medför någon diskriminering av invandrare till vårt land.

I den fråga som reservationen rör säger vi också att det finns många skäl som talar för en sänkning av tidskravet vid naturalisation. Om det skall ske någon ändring i de förhållanden som nu råder, så kan jag för min del inte tänka mig en ökning av väntetiden, herr Hamrin. Ingen annan ändring kan komma i fråga än en sänkning av tidskravet när det gäller att få svenskt medborgarskap.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! Jag deltog i konstitutionsutskottets arbete beträffande den motion som behandlas i konstitutionsutskottets betänkande nr 47. Därvid uppmärksammade konstitutionsutskottet också den motion som inrikesutskottet har behandlat i sitt betänkande nr 26.

Riksdagen antog ju på förmiddagen konstitutionsutskottets betänkande nr 47. Där står det att grundlagberedningen "avser enligt vad utskottet inhämtat" – och i utskottet sitter flera ledamöter av grundlagberedningen – "att i stället rekommendera att väntetiden för erhållande av svenskt medborgarskap förkortas. Utskottet" – dvs. riksdagen eftersom detta betänkande har antagits – "biträder denna ståndpunkt och understryker önskvärdheten av att åtgärder övervägs för en väsentlig förkortning av den erforderliga väntetiden för invandrare, som genom naturalisation önskar bli svensk medborgare."

Onsdagen den
10 november 1971

*Bestridandet av de
samhälleliga kost-
naderna för ut-
ländsk arbetskraft
i Sverige*

Det betyder väl i praktiken att riksdagen redan har tagit ställning till en av de delfrågor som inrikesutskottet behandlar. Såvitt jag kan se finns det bara reservationen av herrar Eriksson i Arvika och Carlström kvar att rösta på, eftersom riksdagen sålunda tidigare har tagit ställning mot inrikesutskottets majoritet.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Jag hoppas att kammaren lade märke till vad herr Norrby sade om konstitutionsutskottets betänkande. Det står icke där att en ändring skall ske utan endast att "åtgärder övervägs".

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Eriksson i Arvika och Carlström, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Carlström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 26 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Eriksson i Arvika och Carlström.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	251
Nej	—	56
Avstår	—	5

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 26 Bestridandet av de samhälleliga kostnaderna för utländsk arbetskraft i Sverige

Föredrogs inrikesutskottets betänkande nr 27 i anledning av motion angående bestridandet av de samhälleliga kostnaderna för utländsk arbetskraft i Sverige.

Herr BJÖRK i Göteborg (s):

Herr talman! Inrikesutskottets betänkande nr 27 utmynnar i ett avslagsyrkande som i själva verket är ett bifall till motionen 45. Vi motionärer har hävdad att frågan om kostnadsfördelningen för de

Onsdagen den
10 november 1971

*Bestridandet av de
samhälleliga kost-
naderna för ut-
ländsk arbets-
kraft i Sverige*

anpassningsåtgärder som blir nödvändiga i samband med rekrytering av utländsk arbetskraft måste prövas, och vi hade i första hand begärt undersökning av möjligheterna att på företagen överföra en väsentlig del av dessa kostnader. Den tanken har fått starkt stöd i remissyttrandena. AMS, invandrarverket, LO och TCO har alla i det väsentliga anslutit sig till motionens tankegångar. Det har också utskottet gjort, men i första hand räknar man med att invandrarutredningen skall pröva problemet. Mot det har vi givetvis ingenting att invända.

Den här motionen är uppenbarligen inte invandrarfientlig utan avser tvärtom att trygga jämlika villkor i arbetslivet och på andra områden för svenskar och invandrare. När TCO i sitt yttrande över motionen säger att vi betraktar invandringens konsekvenser som huvudsakligen negativa, så är det ett missförstånd. Vi har sagt att invandringens samhällsekonomiska värde är en komplicerad och svårbedömd fråga, och där finns både positiva och negativa aspekter. Vi har emellertid förutsatt att det svenska samhället skall upprätthålla en hög ambitionsnivå när det gäller invandrarnas anpassning. Om man tillåter en fri invandring måste man emellertid räkna med en sänkt ambitionsnivå, eftersom stat och kommun inte rimligen kan förväntas ta på sig de ständigt svällande kostnader som en sådan politik skulle medföra.

Nu har Arbetsgivareföreningen i sitt yttrande några lugnande ord om att det här inte behöver bli något stort problem, eftersom vi har en kontroll för invandring i form av arbetstillstånd. Men det stora flertalet av Arbetsgivareföreningens delägare ivrar samtidigt för fullt medlemskap i EEC, vilket bl. a. skulle innebära att denna invandringskontroll inte kunde upprätthållas i nuvarande former. Det går alltså inte att komma vid sidan av problemet. Arbetsgivarna bör tvingas överväga de reella kostnaderna för rekrytering och påföljande anpassning av utländsk arbetskraft i relation till kostnaderna för rekrytering av exempelvis kvinnor och äldre arbetare.

Herr talman! Hur allvarlig denna problematik är kan illustreras med erfarenheter från andra länder. Det finns flera länder i Europa som har tillåtit en betydande invandring men underlåtit att genomföra en lika ambitiös anpassningspolitik som vi siktar till här i landet. Resultatet av en sådan underlåtenhet blir gettobildningar bland invandrarna, diskriminering, psykologiska spänningar och ofta främlingshat – eller åtminstone främlingsförakt. Schweiz har just i dessa dagar givit exempel på konsekvenserna av en ohämmad invandringspolitik. De schweiziska företagen hade under många år en ganska häpnadsväckande frihet på detta område, och man underlät i hög grad att göra de insatser som var nödvändiga för att anpassa den väldiga strömmen av utländska arbetare till den schweiziska industrin. Resultatet av detta har i dag blivit en framväxt av främlingsfientliga, reaktionära stämningar som har tagit sig direkt politiska uttryck i de senaste valen.

Det som vi här sysslar med är naturligtvis i hög grad ett nytt problem för Sverige med dess mycket ringa tidigare erfarenhet av invandring och med dess väsentligen homogena befolkning. Detta har kanske också bidragit till att man till en början underskattat problemets svårighetsgrad. Det har funnits en optimistisk förväntan att man med korta språkkurser

skulle lösa alla problem, fastän man såvitt jag kan förstå har haft otillräckliga resurser för en sådan språkundervisning som verkligen krävs. Först på senaste tiden har man upptäckt att det finns även andra problem i samband med invandrarfamiljernas anpassning.

Nu börjar man väl vakna, och det kommer troligen att aktualiseras ytterligare frågor. Vi tangerar i motionen möjligheten att det på sikt kanske behövs ett visst nytänkande i fråga om bostadsförsörjningen för invandrare och var ansvaret för denna bostadsförsörjning skall ligga. De frågorna är väl ännu inte mogna för mera allvarliga överväganden.

Herr talman! Det har hänt en hel del på det här området sedan motionen väcktes i januari. Det har tagits välkomna initiativ, och det har blivit en skärpning av debatten. Utvecklingen tycks över huvud taget gå i rätt riktning, och man kan väl förutsätta att riksdagen i fortsättningen också håller dessa viktiga frågor under observation.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 27 Föredrogs inrikesutskottets betänkanden:

Nr 28 i anledning av motion angående förbättrad information till invandrarna

Nr 29 i anledning av motioner angående kartläggning av möjligheterna att arbetsplacera flyktingar med kvalificerad utbildning, m. m.

Nr 30 i anledning av motion angående inrättande av kommunala invandringsnämnder

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 28 Interpellation nr 205 ang. ianspråktagande av byggnadskvot för vissa sjukvårdsbyggnader

Ordet lämnades på begäran till

Herr MAGNUSSON i Nennesholm (c), som yttrade:

Herr talman! Sedan många år tillbaka har landstinget i Jönköpings län planerat för ett nytt lasarett i Värnamo, vilket skall betjäna befolkningen i södra delen av länet. I detta sjukhusbygge ingår också en öppenvårdscentral, projekterad för ett 20-tal läkare, samt sjukhem för långtidsvård. Denna samplanering av öppenvårdscentralen och långtidsvården med slutna lasarettsvård motiveras med de fördelar man genom detta kan eråna i form av ett rationellt utnyttjande av gemensamma lokaler för bl. a. inskrivning, journalsystem, laboratorium och röntgen. Genom denna samplanering sparar landstinget också mycket pengar. Detta ansåg inte endast Jönköpings läns sjukvårdshuvudman utan också de centrala myndigheterna, eftersom landstinget fick byggnadskvot för att påbörja byggnationen.

Just nu är alla gemensamma servicelokaler såsom administration, panncentral, kök och matsal för personalen färdiga liksom även en

psykiatrisk klinik om 132 vårdplatser. Avsikten har varit att nu fortsätta byggnationen med de olika vårdavdelningarna såsom medicin, kirurgi osv., samt nämnda öppenvårdscentral och långtidsavdelning. I detta läge, när alla basfunktionerna för den blivande sjukvårdsanläggningen är klara, och man skulle påbörja byggandet av mottagningar och vårdavdelningar, har plötsligt meddelats att det inte blir någon tilldelning av byggkvot vare sig för år 1972 eller 1973. Motiveringen sägs vara att genom samplaneringen av lasarettet och öppenvårdscentralen samt sjukhemmet för långtidsvård har byggnationen blivit av den arten att byggnadskvot till densamma skall hänvisas ur den särskilda ramen, och den går i huvudsak åt till utbyggnad av undervisningssjukhusen. Det blir således ingen kvot över till Jönköpings läns landstings igångvarande sjukhusbygge i Värnamo varken under år 1972 eller 1973. Hur det blir senare vet man inte. Hade man däremot byggt öppenvårdscentralen och långtidshemmet skilda från det övriga sjukhusbygget hade det varit möjligt att erhålla kvot ur den allmänna ramen.

Det tycks som om den omständigheten att landstinget vid planeringen av sina investeringar på sjukvårdsområdet valt den både arbets- och lokalmässigt mest rationella linjen - vilken för länets skattebetalare också blir den billigaste, nämligen samplanering, som tidigare även godkänts av myndigheterna - nu leder till att byggnationen stoppas i flera år framåt. Vad blir följden för de vårdbehövande människorna? Denna sjukhusbyggnation skall när det gäller slutet specialistvård betjäna Jönköpings läns mest expansiva område med ca 90 000 invånare. När det gäller öppen specialistmottagning berörs ca 50 000 människor och när det gäller allmänläkare ca 30 000 människor.

Det gamla lasarettet i Värnamo är helt nedslitet, då endast de mest nödvändiga underhållsarbetena under de senaste tio åren har utförts i väntan på den nya anläggningen. Situationen är så allvarlig att det i dagens läge är ytterligt svårt att få läkare att söka de lediga platser som uppstår vid avgång eller genom nyinrättade tjänster. Samma är förhållandena på öppenvårdssidan. På långtidsvårdssidan finns en stor platsbrist; för närvarande är över 130 personer upptagna på väntelista. Jönköpings läns landsting anser sjukvårdssituationen inom länets södra sjukvårdsområde vara så akut att landstinget uttalat som sin mening att detta är den för närvarande viktigaste sjukvårdsbyggnationen inom landstingets område.

Man har svårt att förstå att centrala myndigheter på detta sätt stoppar en byggnation inom ett område där behovet är så klart dokumenterat. Man frågar sig var länsbefolkningens bestämmanderätt finns. Det är ändå den som bäst känner behoven och som själv betalar kostnaden.

Hela frågan skulle kunna lösas på ett enkelt och naturligt sätt genom att byggnadskvot till den fortsatta byggnationen hänvisades från den allmänna ramen, där kvot ännu finns tillgänglig. Detta borde vara möjligt inte minst därför att i anläggningen finns inrymd såväl öppenvårdscentral som sjukhem för långtidsvård, och dessa är ju för närvarande prioriterade. Kvot skulle i dag ha utgått till sådant byggande, om det inte varit samplanerat.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd

att till herr socialministern få ställa följande fråga:

Är statsrådet villig medverka till ändring av gällande bestämmelser, så att sjukvårdsbyggen där öppenvårdscentraler och sjukhem för långtidsvård är samplanerade kan erhålla byggnadskvot från den allmänna ramen?

Denna anhållan bordlades.

§ 29 Interpellation nr 206 ang. prissättningen vid friköp av kronomark

Ordet lämnades på begäran till

Herr PERSSON i Heden (c), som yttrade:

Herr talman! I samband med att vissa ändringar genomfördes i ensittarlagen år 1967 behandlade riksdagen också frågan om försäljning av sådan kronomark, som är upplåten med nyttjanderätt. Riksdagen uttalade därvid, att man förutsatte att ärenden om friköp av mark prövades i positiv anda av Kungl. Maj:it och underlydande myndigheter och att kronoarrandatorer i möjligaste mån skulle ges samma möjligheter att lösa den jord de brukar som ensittarlagen tillförsäkrar nyttjanderättsinnehavare på enskild mark.

Det nämnda riksdagsuttalandet torde också ha lett till att lägenhetsinnehavare och arrandatorer av kronomark i större utsträckning än tidigare har medgettts att friköpa mark när de har begärt detta. Trots detta har emellertid friköpen alltjämt mycket liten omfattning. Den viktigaste anledningen torde vara den prissättning som den närmast ansvariga myndigheten, domänverket, tillämpar. I en rad aktuella fall har sålunda domänverket vid ansökningar om friköp begärt priser som ligger väsentligt över de gängse markpriserna i orten. Som exempel kan nämnas att innehavare av mindre lägenheter belägna inom utpräglade skogsområden erbjudits att friköpa mark till ett pris av cirka 4 kronor per m². Det angivna priset är mer än dubbelt så högt som det respektive kommuner tillämpar vid försäljning av tomtmark.

Det är enligt min mening angeläget att de här åsyftade friköpen inte stoppas genom en verklighetsfrämmande prissättning från domänverkets sida. Också ur mera allmän synpunkt kan den av domänverket nu tillämpade prissättningen sättas i fråga. Så torde det t. ex. vara ställt utom allt tvivel att de av domänverket begärda priserna även medverkar till att höja den allmänna markprisnivån.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr jordbruksministern få ställa följande fråga:

Är statsrådet villig medverka till att friköp av kronomark under de i interpellationen anförda förhållandena kan ske till priser som överensstämmer med priserna vid annan jämförbar markförsäljning?

Denna anhållan bordlades.

§ 30 Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts propositioner:

Nr 142 med förslag till lag om förmånsberättigade skattefordringar m. m.

Nr 154 angående transportstöd vid viss linjesjöfart från Gotland
Nr 159 med förslag till lag om upphävande av förordningen (1934:320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom, m. m.

Nr 160 med förslag till lag om förbud mot dumpning av avfall i vatten, m. m.

Nr 162 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370), m. m.

Nr 163 med förslag till lag om ändring i förordningen (1930:247) om utrotande av nötbromsen, m. m.

Nr 167 angående domartjänser i vissa tingsrätter

Nr 174 med förslag till lag om ändring i lagen (1971:148) med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning

Nr 175 angående riktlinjer för försäljning av staten tillhörig fast egendom, m. m.

§ 31 Anmäldes och bordlades följande motioner:

Nr 1521 av herr *Jonasson m. fl.*

Nr 1522 av herr *Larsson* i Umeå *m. fl.*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 140 angående konjunkturstimulerande åtgärder

Nr 1523 av herr *Persson* i Heden *m. fl.*

avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 147 angående ändrad regional organisation av SJ

§ 32 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framställdes, nämligen av

Nr 358 Herr *Stridsman* (c) till herr industriministern angående åtgärder för att trygga fortsatt utskeppning i Karlsborg i Kalix kommun:

Har statsrådet för avsikt att vidtaga några åtgärder som kan trygga fortsatt utskeppning i Karlsborg i nuvarande omfattning?

Nr 359 Herr *Öhvall* (fp) till herr kommunikationsministern angående möjligheterna att restaurera hamnen i Karlsborg i Kalix kommun:

Avser kommunikationsministern undersöka möjligheten att restaurera hamnen i Karlsborg, Kalix, i syfte att därigenom trygga utveckling och sysselsättning i nordöstra Norrbotten?

Nr 360 Fru *Frænkel* (fp) till statsrådet fru Odhnoff angående saluförandet av leksaker som innehåller giftiga ämnen:

Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidta för att förhindra saluförandet av plastleksaker innehållande kadmium och andra giftiga ämnen?

Nr 124

Onsdagen den
10 november 1971

Nr 361 Fru *Dahl* (s) till herr statsrådet Moberg angående utbetalningen av studiehjälp:

Är statsrådet beredd vidta åtgärder för att komma till rätta med de allvarliga förseningar i utbetalningen av den statliga studiehjälpen som uppstått?

Nr 362 Herr *Svensson* i Malmö (vpk) till herr socialministern angående semesterersättningen vid byte av arbetsgivare:

Är det i överensstämmelse med semesterlagens anda, att arbetstagare kan vägras semesterersättning i de fall där arbetstagaren på grund av arbetets natur och organisation *formellt* byter arbetsgivare med kortare intervaller än 8 dagar?

§ 33 Kammaren åtskildes kl. 14.31.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert